

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Lihula looduskaitseala kaitse-eeskiri“ eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolev maastikukaitseala looduskaitsealaks (edaspidi ka *kaitseala*) ning muudetakse kaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Pärnu maakonnas Lääneranna vallas Hälvati, Karinõmme, Oidrema, Parivere, Roots, Sookatse, Tarva ja Tõitse külas.

Kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 1998. aastast, kui Vabariigi Valitsus moodustas 25. septembri 1998. a määrusega nr 215 „Silma looduskaitseala ning Lihula ja Tilga maastikukaitsealade kaitse alla võtmine, kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine“ Lihula soostiku ja sealsete kaitsealuste liikide elupaikade kaitseks Lihula maastikukaitseala.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad, kuid mitte kauemaks kui 2023. aasta 1. maini. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolev maastikukaitseala looduskaitsealaks, samuti muudetakse ala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsa- ja sooelupaigatüüpide ja II lisas nimetatud taimeliikide, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud kaitsealuste linnuliikide, samuti kaitsealuste taime- ja linnuliikide kaitse. Muudatav kaitseala hõlmab Natura võrgustikku kuuluva Lihula loodusala ja on osa Tuhu-Kesu linnualast.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Jana Arula (tel 5697 8857, e-post: jana.arula@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post: nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post: kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo EnvirLaw vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 527 3703, e-post mirjam@envirlaw.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post: siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta looduslikke soo- ja metsakooslusi, kaitsealuseid liike ja nende elupaiku, laane-, salu- ja soovikumetsi ning neile iseloomuliku elustiku mitmekesisust.

Eesmärk on kaitsta ka elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas. Need on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270* – sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid)), puisniidud (6530*), rabad (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Lisaks kaitstakse kaitsealuseid linnuliike, keda linnudirektiiv nimetab I lisas, ja I lisas nimetamata rändlinnuliike ning nende elupaiku. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), väikepistrik (*Falco columbarius*), tutkas (*Philomachus pugnax*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), mudatilder (*Tringa glareola*), soo-loorkull (*Circus pygargus*), sookurg (*Grus grus*), hallõgija (*Lanius excubitor*), suurkoovitaja (*Numenius arquata*), väikekoovitaja (*Numenius phaeopus*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), teder (*Tetrao tetrix*), punajalg-tilder (*Tringa totanus*) ja kiivitaja (*Vanellus vanellus*).

Samuti kaitstakse alal kaitsealuseid taimeliike, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ nimetab II lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina* ssp. *esthonica*).

Peale eeltoodu kaitstakse alal veel kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Need liigid on väike-kirjurähn (*Dryobates minor*) ja kuninga-kuuskjalg (*Pedicularis sceptrum-carolinum*).

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Lihula looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine.

2.1.1. Haruldased ja ohustatud kooslused

Kõik Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks olevad ja kaitseala kaitse-eesmärkide hulka arvatud kooslused – huumustoitelised järved ja järvikud (3160), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), puisniidud (6530*), rabad (7110*), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse ja kuivendamise tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks. Seetõttu on ohustatud ka paljude nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad neid elupaigatüüpe elupaigana, toitumisalana või rändepeatusalana.

Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks olevad liigniisked kooslused toetavad oluliselt bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja ohustatud liikide püsijäämist, lisaks on sood olulised süsinikuringe reguleerijatena ja puhta vee säilitajatena. Sajand tagasi oli Eesti soode pindala umbes 1 miljon hektarit. Praegu on Eestis looduslikke soid alles vaid ligikaudu 350 000 ha. Peaaegu 30% rabadest ja 50% lagedatest siirdesoodest on hävinud, madalsoodest on kultuuristatud või laiaulatusliku kuivenduse tõttu kadunud lausa 90%. Kuigi varem kuivendamata soode ulatuslikku kuivendamist praegu ei toimu, mõjutavad olemasolevad piirdekraavid ja servakoosluste kuivendamine soolupaikade (sh kaitstavate soode) seisundit negatiivselt (Eesti looduskaitse arengukava aastani 2020). Kuivendamine avaldab ulatuslikku mõju soode hüdroloogiale, keemilistele ja füüsikalistele omadustele ning sellest tulenevalt ka sealsele elustikule. Sealjuures tuleb silmas pida, et kuivenduskraavide mõju ei ole ainult lokaalne, vaid on 20–150% kuivendatava ala pindalast. Eestis tehtud mahukate uuringute kokkuvõttena on tõdetud, et kuivenduse tugev mõju ulatub rabades 100 m kraavist ja nõrk mõju võib ulatuda umbes 300 m kaugusele (M. Kohv, J.-O. Salm, L., Jakobson, E. Niitlaan, 2015. „Turba kaevandamise hüdroloogilise mõju vähendamine“). Muutunud tingimused turbas mõjutavad soos kasvavaid tüüpilisi taimekooslusi, asendades need aja jooksul uute tingimustega sobivamate koolustega. Näiteks tõrjuvad metsasamblad samblarindest välja nendele paikadele iseloomulikud turbasamblad, puurinne tiheneb ja edasisel kuivendamisel kasvavad alale juba rabamännikuid. Madalsoode kuivendamisel kaovad nendele elupaikadele tüüpilised tarnakooslused, mis asenduvad enamasti hariliku sinihelmika mätastega, suureneb puude ja põõsaste kasv, valitsevaks saavad kased (M. Müür, 2009. „Kuivenduse mõju märgalade taimekooslustele ning nende taastamine“).

Kaitseala kaitse-eesmärgiks olevad **rabad** (7110*) on soode arengu viimane aste, kus taimede surnud osadest ladestuv turvas on juba nii tüse, et taimejuured ei ulatu enam toitainerikka veeni ning seetõttu saavad taimed toitaineid üksnes sademeveega. **Nokkheinakooslused** esinevad Eestis rabaälvestes, kujutades endist ühte osa rabale iseloomulikust taimkattekompleksist (J. Paal, 2007. „Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat“). **Huumustoiteliste järvede ja järvikutena** (3160) mõistetakse enamasti huumustoitelisi düstroofseid rabaveekogusid, milleks on rabajärved ja -laukad (J. Paal, 2007. „Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat“). Rabalaukad on Lihula rabas esindatud vähesel määral ja kuna need on rabakompleksi loomulik osa ja osa elupaigatüübist 7110*, siis sõltub laugaste säilimine ja seisund täielikult rabakoosluse enda seisundist. Mitmekesisid taimekooslusi hõlmavaid **siirde- ja õõtsiksoid** (7140) leidub üle Eesti rabade servaaladel, kinnikasvanud veekogudel või soostuvate veekogude kallastel. **Liigirikkad madalsood** (7230) on soode arengustaadiumi esimene aste, kus hoolimata tüsedast turbakihist saavad taimed suurema osa toitainetest põhjaveest. Peamiselt kasvavad nendes kooslustes madalakasvulised ja lubjalembesed liigid, sh käpalised. Neid kooslusi kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja Põhja-Eestis (J. Paal, 2007. „Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat“).

Looduskaitsealal asuvad metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele. Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 kohaselt on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu, selleks on range kaitse alla vaja võtta vähemalt 10% metsamaa pindalast ning parandada kaitse all olevate metsade esinduslikkust. Oluline on sealjuures jälgida, milliste metsade tüübirühmade esindatust, kui palju ja kus tuleks parandada, et tagada rangelt kaitstava metsa tüpoloogiline esinduslikkus (A. Lõhmus, 2016. „Eestis rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs“). 2016. aastal valminud analüüsi kohaselt on kõige suurem lisakaitse vajadus (A. Lõhmuse analüüsis I prioriteetsusklass) salu- ja laanemetsade puhul. Loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpidest kuuluvad Lihula looduskaitseala kaitse-

eesmärkideks seatavatest kooslustest nendesse tüübirühmadesse vanad loodusmetsad ja vanad laialehised metsad. Mõõduka lisakaitse vajadusega (viidatud analüüsis II prioriteetsusklass) on soovikumetsad. Sinna hulka kuuluvad looduskaitseala kaitse-eesmärkideks seatavatest kooslustest soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad. Enim ohustavad loodusmetsi (sh 9010*, 9020*, 9080* ja 91D0*) raiumine ja kuivendamine. Seega on oluline kõigi kaitseala eesmärgiks olevate metsaelupaigatüüpide kaitsmine.

Vanade loodusmetsadena (9010*) käsitletakse nagu nende nimetuski ütleb looduslikke vanu metsi, aga ka hiljutiste põlengualade looduslikult uuenenud noori puistuid. Need metsad esindavad vähese inimõjuga või üldse igasuguse inimõjuta kliimaskooslusi ehk suktessioonirea hiliseid staadiume. Vanad loodusmetsad on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele. **Vanad laialehised metsad** (9020*) on meil jäänukid soojemast ja niiskemast atlantilisest kliimaperioodist. Need kooslused kasvavad kõige parema troofsusega ja kogu aasta jooksul veega hästi varustatud karbonaadirikastel muldadel. Metsade puurindes valitsevad laialehised puuliigid, nagu pärn, tamm, vaher, jalakas või saar. Vanades laialehistes metsades on rohkesti surnud ja õõnsustega puid ning lama- ja kõdupuitu, mis on sobivaks elupaigaks paljudele, sh haruldastele ja ohustatud sambla-, seene-, putuka- ja linnuliikidele. Mitmekesine on ka nende metsade mullaelustik. **Soostuvad ja soo-lehtmetsad** (9080*) hõlmavad soostuvaid lehtmetsi, madaloometsi ja lodumetsi, mis kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Nendes metsades on üldjuhul kujunenud ka õhuke turbakiht. Selle tüübi kasvukohtadele on omane erineva veetasemega alad ja sellest tulenev taimkatte mosaiiksus. Leidub palju surnud puid ja lamapuitu, mis on elupaigaks mitmekesisele elustikule. Samal põhjusel on väärtuslikud ka **siirdesoo- ja rabametsade** (91D0*) tüüpi kuuluvad metsad. Need on okas- või lehtmetsad, mis kasvavad niiskel kuni märjal substraadil, mille veetase on püsivalt kõrge (J. Paal, 2007 „Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat“).

Kuigi kaitseala peamiseks väärtuseks on soo- ja metsakooslused ja poollooduslikke kooslusi alal peaaegu ei esine, on alal inventeeritud ka elupaigatüüp liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), mis varasemalt on kaardistatud aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niiduna (6510). Kuna niit sellele tüübile tegelikkuses ei vasta, seatakse 6510 asemel ala kaitse-eesmärgiks 6270*. Niit ei ole küll hoolduses, kuid on säilinud 2,2 ha ja 2021. aastal on plaanis see niit pakkuda taastamiseks ja hooldamiseks rendile.

Puisniidud (6530*) on Eesti liigirikkaimad kooslused. Kõige suuremad ja väärtuslikumad puisniidud paiknevad Lääne-Eestis ja Lääne-Eesti saartel. Liigirikkus on tingitud puisniitude mosaiiksusest: lagedamad alad vahelduvad väikeste hõredate puudetukkade ja põõsastega. Puisniidud on olulised haruldaste ja ohustatud liikide elupaigad. Neid ohustab niitmise lakkamine, mistõttu ala võsastub ja metsastub.

Lisaks loodusdirektiivi elupaigatüüpidele seatakse Lihula looduskaitsealal kaitse-eesmärkideks 17 linnuliiki ja kolm taimeliiki. Nendest liikidest on kaljukotkas, niidurüdi, väikepistrik, tutkas ja kuninga-kuuskjalg ohustatud, mustsaba-vigle, soo-loorkull, hallõgija, väikekoovitaja, kaunis kuldking ja eesti soojumikas on haruldased ning valgeselg-kirjurähn, mudatilder, sookurg, suurkoovitaja, rüüt, teder, punajalg-tilder, kiivitaja ja väike-kirjurähn on Lihula looduskaitsealale tüüpilised liigid.

Kaljukotkas on holarktilisse faunatüüpi kuuluv liik, kelle levila jääb 20.–70. põhjalaiuskraadi vahele nii Euraasias, Põhja-Ameerikas kui ka Põhja-Aafrikas. Sellel sajandil on kaljukotka arvukus Euroopas suurenenud. Eestis levib kaljukotkas hajusalt üle enamiku riigi mandriosa ja

üksikute paaridena ka suurematel saartel. Liigi levik piirneb suuremate loodussmassiividega, kus leidub piisavalt pesitsemiseks vajalikku puutumatu soo- ja metsamaastikku. Tavaliselt eelistab kaljukotkas rajada pesa sooserva või -saare metsa. Kaljukotkale on oluline lagesoo olemasolu. 20. sajandi alguse nn kullisõja (kümneid aastaid kestnud röövlindude tapmine) tagajärjel ja maareformi järel inimasustuse laienemise tõttu senisesse loodusmaastikku kahanes liigi arvukus 1930. aastail kümmekonna paarini. Sajandi teises pooles hakkas liigi arvukus taas suurenema ja teeb seda tänini. Praegu küünib kaljukotka arvukus 55–65 paarini. Kaljukotka jaoks on oluline ohutegur toitumisalade hävimine või nende kvaliteedi halvenemine, mis tingib liigi peamiste saakobjektide (kanaliste ja lagesoo-kurvitsaliste) arvukuse kahanemise. Kasvanud on ka liigi pesitsusaegne häirimine (Linnuatlas, 2018).

Niidurüdi on tüüpiline niidulind, kes vajab elupaigana niisket ja avatud niitu. Lisaks niitudele pesitseb ta vähearvukalt ka lagerabade laugaste vahel. Soodes pesitsevad rüdid raba lagedas mudases osas, kus kasvab madal taimestik ja leidub sageli helofüüte, mis viitab põhjaveetoitele. Liigi Läänemere asurkonna suuruseks on 500–640 paari, Eestis pesitseb sellest ligikaudu üks kolmandik. Niidurüdi arvukus on kõigis Läänemeremaades viimaste kümnendite jooksul kordades vähenenud, mitmes riigis on liik kadunud. Eestis on arvukus viimase kümnendi jooksul stabiliseerunud. Kriitilise tähtsusega ohutegurid on maastikumuutused, nagu rohustu kõrgenemine, pesitsusalade kulustumine ning tüüpilise lompide ja soonekohtadega pinnastruktuuri kadumine, ning pesarüüste. Oluline tegur on ka veerežiimi muutused, näiteks põhjustab rabades kuivendamine metsastumist ja rüdile sobiva avatud pesitsusbiotoobi kadumist (Niidurüdi (*Calidris alpina schinzi*) kaitse tegevuskava, 2018).

Väikepistrik on tsirkumpolaarse levikuga pistrikuline. Eestis pole liik ajalooliselt kunagi rohkearvuline olnud ja ka praegu pesitseb siin hinnanguliselt 15–30 paari. Ta on levinud Eesti põhjapoolses osas, kus elutseb kiduravõitu männipuistutes, nagu raba-, siirdesoo- ja kõdumetsad, nooremad või madalaboniteedilised arumännikud ning puisrabad. Eesti oludes sõltub väikepistrik eelkõige hallvarese (harva ka ronga) pesade paiknemisest, kuna kasutab pesitsemiseks vareslaste mahajäetud pesi. See on tinginud osalise ümberasumise asulalähistesse või isegi asulapuistutesse. Väikepistrike olulised ohutegurid on seotud nende toiduallikaga. Kuna seemnetoidulised värvulised moodustavad väikepistriku menüüst olulise osa, on liik põllumajandusliku saastamise suhtes tundlikum kui mõni muu röövlind (Linnuatlas, 2018).

Tutkas on rändlind, kes pesitseb Euraasia tundravööndis ja parasvöötmes ning talvitub Aafrikas ning Kagu- ja Lõuna-Aasias, vähesel määral ka Lääne- ja Lõuna-Euroopas. Tutkas kuulub maailma kümne arvukaima kahlajaliigi hulka. Eestis on tutkas levinud hajusalt üle riigi. Hinnanguline arvukus on 10–30 haudepaari (tutkas ei moodusta püsivaid paare, mistõttu loetakse paarideks tinglikult emaslindude arv). Ta pesitseb mitmesugusel avamaastikul, eelistatud on niisked luhad ning soostunud ja rannaniidud, kuid teda leidub ka madal- ja siirdesoodes. Eestis on tutka arvukus olnud viimaste sajandide jooksul muutlik, võimalik, et osaliselt kliimatingimuste muutumise tõttu. Nüüdseks on liigi arvukus isegi parimates pesitsuskohtades kahanenud mitu korda ning suures osas kunagistes pesapaikades võib tutkast kohata vaid rändeajal. Tutka Euroopa asurkonda ohustab eelkõige elupaikade kvaliteedi langemine ja kadumine. Oluline on ka röövloomade mõju pesitsusaladel (Linnuatlas, 2018).

Valgeselg-kirjurähn on levinud Euroopa ja Aasia parasvöötme sega- ja osalt ka lehtmetsavööndis. 15. sajandil hõlmas valgeselg-kirjurähni levila ilmselt ka suure osa Lääne- ja Kesk-Euroopast, ent praeguseks on liik sealt elupaikade hävimise tõttu peaaegu täielikult kadunud. Valgeselg-kirjurähni arvukus on eelmisel sajandil peamiselt intensiivse metsamajanduse tõttu mitmel pool areaali servaaladel kiiresti ja oluliselt kahanenud. Sellel

sajandil loetakse liigi seisundit Euroopas stabiilseks. Valgeselg-kirjurähn on Eesti mandriosas ebahühtlaselt levinud haudelind, saartel teda ei leidu. Kõige tihedam, kohati isegi lausaline on asustus Lääne- ja Pärnumaal ning Kesk-Viljandimaal, samuti Tartumaal ja Ida-Virumaal. Liigi arvukus on 3000–6000 paari. Valgeselg-kirjurähni peamised ohutegurid on seotud metsamajandusega. Teda mõjutab sobivate metsade pindala vähenemine, lehtpuuliikide raieküpsuse vanuste alandamine, okaspuukultuuride rajamine viljakat kasvukohatüüpi metsaaladele ning vanade lehtpuude ja seisvate surnud puude eemaldamine metsade majandamisel (Linnuatlas, 2018).

Mustsaba-vigle on rändlind, kes pesitseb palearktilises parasvöötmes. Euroopas konstateeriti 1970. aastail mustsaba-viglede arvukuse suurt kahanemist, mis pärast lühikest stabiilsemat perioodi jätkus eelmise sajandi lõpukümnenditel ning vähemalt ka selle sajandi eelmisel kümnendil. Eestis on mustsaba-vigle kohatise levikuga haudelind, kelle arvukuseks hinnatakse 500–700 paari. Umbes kaks kolmandikku viglede Eesti asurkonnast pesitseb soodes (eelistatult siirde- ja õõtsiksoodes ning älvestikes), ülejäänud kolmandik rannaniitudel ja luhtadel, kohati ka rannalähedastel laidudel. Mustsaba-vigle Euroopa asurkonna kahanemise peamiseks põhjuseks peetakse pesitsusalade seisundi halvenemist. Negatiivset mõju avaldavad ka keskkonnareostus, rüüste pesitsusaladel, häirimine ja jahipidamine (Linnuatlas, 2018).

Mudatilder pesitseb Euraasia metsatundras ja boreaalses metsavööndis. Euroopas pesitseb viimastel andmetel 350 000–1 200 000 paari (25–49% kogupopulatsioonist) ning praegust kaitsestaatust peetakse ebasoodsaks (A. Leivits „Mudatilder”, Eesti Loodus 2007/1). Eestis on liik levinud ebahühtlaselt, sõltuvalt rabade ja siirdesoodede paiknemisest, mis on mudatildri peamine pesitsuskoht. Soostikus koonduvad mudatildrid rabalaugastike ja märede piirkonda, märgadele siirdesooribadele, soo-ojade lagedatele lammidele ning lagedatesse õõtsiksoodesse. Liigi arvukuseks on hinnanguliselt 3000–4000 paari. Mudatildrit ohustab eelkõige tema elupaikade kuivendamine (soode kuivendamine metsakuivenduse naabrusmõjul ja turbakaevandamise tõttu) (Linnuatlas, 2018).

Soo-loorkull on levinud üle kogu Lääne-Palearktise, kuid Euroopas on tema levikuareaal väga fragmentaarne. Euroopas pesitseb hinnanguliselt umbes pool maailmapopulatsioonist. Soo-loorkulli elupaikade hävimise tõttu kahanes möödunud sajandil liigi arvukus Euroopas märkimisväärselt. Soo-loorkull on ebahühtlaselt levinud üle kogu Eesti, kuid meist põhja pool on liik juba väga haruldane. Eestis on soo-loorkull avamaalind, kelle pesapaiku leiti 20. sajandil eelkõige võsastuvatel lamminiitudel ja -soodes ning siirde- ja madalsoodes. Tänapäeval pesitseb ta järjest enam ka mahajäetud ja võsastuvatel kultuurniitudel, jäätmaadel ning märgadel raiesmikel, väike osa paaridest ka viljapõldudel. Eestis pesitseb hinnanguliselt 500–800 paari soo-loorkulle. Soo-loorkulli ohustab eelkõige elupaikade kuivendamine (Linnuatlas, 2018).

Sookure varasem pesitsusareaal ulatus üle suurema osa Euroopa ja Euraasia ida poole kuni Kaug-Idani. Praeguseks on levila tõenäoliselt kliima soojenemise tõttu nihkunud mõnevõrra põhja poole. 20. sajandi I poolel kahanes jahipidamise ja ulatusliku märgalade kuivendamise tõttu sookure levila (eriti Lääne-Euroopas) märgatavalt. Viimasel ajal on liigi arvukus tõenäoliselt kliima soojenemise ja elupaikade kaitsega jõudsalt kasvanud. Eestis on sookure laialt levinud haudelind, kelle arvukuseks hinnatakse 6500–7500 paari. Ta asustab meil erinevaid märgala-elupaiku. Leitud pesade koguarvu järgi on sookure meeliselupaikadeks madalsood, millele järgnevad rabad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning sisemaa väikejärved. Eestis on olulised sookure ohustajad kuivendamine, suurenev pesitsusaegne häirimine ning

sookure kurnade ja poegade röövlus väikekiskjate, röövlindude ja metssigade poolt (Linnuatlas, 2018).

Hallõgija on levinud lääne-palearktilises parasvöötmes metsatundrast kuni stepivööndini. Liigi Euroopa asurkonda tabas eelmise sajandi lõpus mõõdukas langus. Praeguseks kahaneb hallõgija arvukus jätkuvalt mitmetes Lääne- ja Kesk-Euroopa riigis, mujal on liigi seisund stabiilne. Eestis asustas hallõgija pesitsusperioodil möödunud sajandil ainult rabasid. Praegu pesitseb 10–15% Eesti asurkonnast siirde- ja madalsoodes. Hallõgijale on oluline mändide kasvamine väikeste tukkadena või puissoona. Liigi arvukuseks on praegu hinnanguliselt 300–600 paari. Pesitsusaladel ohustavad hallõgijat kõige rohkem elupaikade hävimine ja nende kvaliteedi halvenemine kuivendamise ja turbakaevandamise mõjul. Samuti on olulise negatiivse mõjuga avatud ja poolavatud sooelupaikade vähenemine rabades ümbritsevate kuivendussüsteemide pikaajalise naabruse mõju tõttu, millega kaasneb puurinde tihenemine ja toidubaasi seisukohalt oluliste märgade siirdesoolaikude hävimine (Linnuatlas, 2018).

Suurkoovitaja on palearktilise lääne- ja keskosa parasvöötme laiuskraadidel laialt levinud kurvitsaline. Liigi arvukus on paljudes Euroopa riikides ja ka maailmajaos tervikuna mõõdukalt kahanenud vähemalt alates 1970. aastast. Eestis on suurkoovitaja üsna ühtlaselt levinud haudelind, kes ei pesitse vaid neis piirkondades, kus valdavad suured metsalaamad ja puudub liigendamata avamaastik. Ta pesitseb peamiselt poollooduslikel ja kultuurrohumaadel ning teraviljapõldudel. Asurkonna vähemik asustab looduslike elupaiku: madal- ja siirdesoid ning lagerabasid. Viimastel aastatel on suurkoovitaja Eesti asurkonna arvukus järjest kahanenud. Praegu arvatakse liigi arvukus olevat 2000–4000 paari. Suurimad ohutegurid on suurkoovitajate puhul seotud elupaigaga, teda mõjutab luhtade ja soostunud niitude võsastumine ning rabade puistumine. Viimasel ajal on oluliseks teguriks muutunud pesarüüste (Linnuatlas, 2018).

Väikekoovitaja pesitseb Euraasia tundravööndi lõunaosas ja boreaalse metsavööndi põhjaosas. Euroopa koguasurkonna seisundit on viimasel neljal kümnendil hinnatud stabiilseks. Eestis on väikekoovitaja levinud ebahõltselt olenevalt lagerabade levikust. Põhiosa asurkonnast on koondunud Kirde- ja Lääne-Eestisse. Väikekoovitaja pesitseb meil ainult rabades ja rabalaamade vahelistes siirdesoodes, harva ka rabastuvates siirdesoodes. Olemasoleva võrreldava pikaajalise andmestiku statistilise analüüsi järgi ei ole väikekoovitaja arvukus viimase pooleajandi jooksul oluliselt muutunud. Praegu hinnatakse arvukus olevat 400–700 paari. Väikekoovitajat ohustavad eelkõige elupaikade kuivendamine (soode kuivendamine metsakasvatamiseks ja turbakaevandamiseks). Liik on tundlik ka pesitsusaegse häirimise suhtes (Linnuatlas, 2018).

Rüüda pesitsusala ulatub Gröönimaa idarannikult kuni Taimõri poolsaare lõunaosani, kattudes suures osas lõunatundra allvööndiga. Euroopa asurkonda peetakse tervikuna suurenevaks. Lagerabadest sõltuv rüüt on Eestis levinud ebahõltselt. Põhiosa asurkonnast on koondunud Edela- ja Lääne-Eestisse ning Alutagusele. Lisaks rabadele võib üksikuid rüüdapaare kohata ka siirdesoodes. Kuigi rüüt võib pesitseda ka hõredate mändidega puis-älverabas, eelistab ta selgelt suuri lagedaid älve- ja puhmarabakooslusi. Viimastel aastatel on rüüda arvukus Eestis olnud stabiilne ja see on hinnatud 3000–4000 haudepaarile. Eesti pesitsusaladel on rüüda suurim ohutegur elupaikade hävimine turbakaevandamise ja kuivendamise mõjul. Samuti on oluline rabade avakoosluste pindala vähenemine ümbritsevate kuivendussüsteemide pikaajalise mõju tõttu ning poegade toitmiseks sobivate mudaälveste taimestumine, mida on viimastel aastakümnetel täheldatud ka Eesti rabades. Vähesel määral mõjutab kohalikku arvukust suurenenud häirimine. Kuna rüüdad toituvad pesitsusperioodil tihti rabasid ümbritsevatel

põldudel, siis mõjutavad liiki ka muutused põllumajanduses: nii põldude mahajätmine ja metsastamine kui ka põllumajanduse intensiivistamine (Linnuatlas, 2018).

Tedre areaal jääb kogu ulatuses Euraasiasse ja kattub suurel määral parasvöötmelega. Valdav osa sellest on metsa- ja metsastepivööndis. Tedre arvukus kahanes Euroopas eelmise sajandi lõpus, praegu peetakse selle maailmajao asurkonna seisundit stabiilseks või isegi suurenevaks. Eestis on teder levinud laialt, kuid ebaühtlaselt üle riigi. Liiki on rohkem Vahe-Eestis ja Madal-Eesti mandriosas. Teder on küll paigalind, kuid võib aasta jooksul mitu korda elupaika vahetada. Talvel eelistab lind avamaastikuga külgnevaid kase- või kasesegametsade servaalasid ja väiksemaid kasetukki lagedamates biotoopides, samuti madal- ja siirdesoid. Kevadised tedremängud toimuvad enamasti soodes, aga ka metsaserva lähistel põldudel-niitudel. Pesitseb teder puissoodes, kinnikasvavatel põdsasniitudel, noorendikes jne. Liigi arvukus on meil viimastel aastatel kahanenud ning hinnanguliselt on see praegu 4000–6000 paari (liik ei moodusta püsivaid paare). Peamised ohutegurid on elupaikade hävimine või nende kvaliteedi halvenemine (mõlemad peamiselt kuivendamisest tingitud), eeskätt tedrele vajaliku poolavamaastiku kinnikasvamine. Tedre seisundit mõjutavad negatiivselt ka põllu- ja metsamajanduse intensiivistamine ning keskkonna eutrofeerumine. Liigile ei mõju hästi kiskjate ja metssigade liiga suur arvukus ning häirimine pesa juures (Linnuatlas, 2018).

Punajalg-tilder on palearktilise keskkontinentaalsete laiuskraadide liik, kes asustab valdavalt lehtmetsa- ja stepivööndit, kuid levila lääneosas pesitseb ka boreaalses vööndis ja Vahemere maades. Lisaks peaaegu kogu Euroopale leidub teda lokaalselt Põhja-Aafrikas ning laialt Aasias. Liigi Euroopa asurkond on juba 1970. aastatest mõõdukas langustrendis. Eestis on punajalg-tilder ebaühtlaselt levinud haudelind. Põhiosa asurkonnast pesitseb Madal-Eestis. Enamasti pesitseb liik rannaniitudel ja laidudel, kuid teda võib kohata ka lagerabades ja madalsoodes, järvekallastel, jõeluhtadel, madalaveeliste karjäärijärvekeste rohtunud osades, kultuurrohumaaade vesistel lõikudel ning mitmel poolt mujal. Sarnaselt ülejäänud Euroopale on ka Eestis punajalg-tildri arvukus kahanev ning praegu arvatakse meil pesitsevat 3000–6000 haudepaari. Liigi seisundit mõjutab Eestis eelkõige pesitsuspaikade kattumine pilliroo ja võsaga, kui nende majandamine on lakanud. Mujal Euroopas on arvukuse vähenemise põhjuseks märgalade kuivendamine ja põllumajanduse intensiivistumine (Linnuatlas, 2018).

Kiivitaja on palearktises regioonis pesitsev monotüüpne liik. Veel 1970. aastatel hinnati kiivitaja Euroopa asurkonna seisundit suhteliselt stabiilseks, kuid eelmise sajandi lõpukümnenditel kahanes tema arvukus enam kui pooles Euroopa maades ning see trend on ka sellel sajandil jätkunud. Kiivitaja levikumuster Eestis on suhteliselt ühtlane: teda kohtab pesitsejana peaaegu kõikjal, välja arvatud suurtes metsalaamades. Ta on tüüpiline avamaastikulind, kes pesitseb madal- ja siirdesoodes, lagerabades, soostunud ja aruniitudel, kultuurrohumaaadel, põldudel, luhtadel, rannaniitudel ning väikesaartel. Eelmise sajandi teises pooles vähenes kiivitajate arvukus Eestis drastiliselt. Sajandi lõpukümnendil hakkas aga liigi arvukus taas suurenema ning nüüdseks on see hinnanguliselt 40 000 – 60 000 paari. Suurim ohutegur on kiivitajale põllumajanduse intensiivistumine (Linnuatlas, 2018).

Väike-kirjurähn on levinud Euraasia metsavööndis Portugalist Jaapanini. Euroopas toimus XX sajandi II pooles intensiivse metsamajanduse tõttu väike-kirjurähni arvukuse oluline vähenemine. Sellel sajandil on liigi arvukus madalamal tasemel stabiliseerunud. Eestis on väike-kirjurähn levinud ebaühtlaselt üle riigi. Tihedamalt asustab väike-kirjurähn Madal-Eesti mandriosa. Ta elutseb meil vanemates leht- ja segametsades, parkides, puisniitudel, puuderibades ja metsistunud aedades. Eriti iseloomulik on väike-kirjurähn veekogu äärsetele puistutele ja lepikutele. See seostub liigi elupaigavalikul olulise tingimuse, pehkinud lehtpuude

olemasoluga, sest elusa puu tüvesse väike-kirjurähn pesakoobast uuristada ei suuda. Liigi arvukus on viimastel kümnenditel mõõdukalt vähenenud ja hinnanguliselt pesitseb meil praegu 5000–6000 paari. Väike-kirjurähnile kujutavad ohtu vanade leht- ja segapuistute pindala vähenemine ning pehkinud ja surnud lehtpuude eemaldamine metsamajanduse käigus. Väike-kirjurähni peetakse nüüdisaegsete metsamajandusvõtete poolt enim ohustatud liigiks Eestis valgeselg-kirjurähni järel (Linnuatlas, 2018).

Kaunis kuldking on peamiselt boreaalne liik, mille levila ulatub Suurbritanniast Rebuni saareni Jaapani meres. Kuldking on taim, kes püsib kasvupaigas väga kaua, aga uusi paiku asustab harva ja visalt. Võib oletada, et mõnisada aastat tagasi oli see liik Eestis ja meie naaberladel, ilmselt ka Kesk-Euroopas, võrdlemisi laialt levinud (T. Kull „Kukulinnu pätid ehk kaunis kuldking”, Eesti Loodus 2006/6). Liik on levinud üle Eesti. Lubjalembese liigina paikneb suurem hulk kuldkinga leiukohti Põhja- ja Lääne-Eestis, kõige enam Saaremaal, Harju- ja Raplamaal, ulatuslik on levik ka Järva, Lääne, Lääne-Viru ja Jõgeva maakonnas. Kaunis kuldking on Eestis põhiliselt metsataim. Metsakasvukohatüüpidest on kuldkingale sobivad kastiku- ja lubikaloo, laanemetsadest jänsekapsa kasvukohatüüp, väga sobilikud on salumetsad. Ka madal- ja eriti kõdusoometsades võib kuldkinga leida. Soodsad kasvupaigad on ka puisniidud. Kohati võib kuldking kasvada ka soistel aladel, areaali põhjapiiril ongi see just eelkõige sootaim. Keerulise sigimisbioloogia ja aastatepikkuse algarengu tõttu on paljunemisikka jõudmisel liik jäänud püsima eelkõige inimtegevusest vähem häiritud vanemates metsades. Kuldking ei talu täisvarju ega ka täisvalgust ning niiskustingimuste muutust. Kõige soodsamates kasvupaikades jõuab taimedeni veerand täisvalgusest. Liigi kaitse tegevuskava andmetel on viimasel ajal täheldatud kauni kuldkinga arvukuse vähenemist: 2007. aastal tehtud üleriigilise kauni kuldkinga inventuuri käigus ei leitud liigi isendeid ligikaudu veerandis varem registreeritud leiukohtades. Peamised ohutegurid on kasvukohtade muutus ning hävimine metsade lageraiete, kuivendus- ja ehitustegevuse tagajärjel kas otseselt kasvukohtades või nende naabruses (Kauni kuldkinga (*Cypripedium calceolus*) kaitse tegevuskava, 2015).

Eesti soojumikas on neoendeemne alamliik, mida on seni leitud vaid Eestist ja Põhja-Lätist, kus on teada kaks leiukohta Pope ja Tukumsi juures. Eestis leidub seda ainult mandriosas, rohkem Lääne-, Lääne-Pärnu-, Rapla-, Harju- ja Lääne-Virumaal. Eesti soojumikas on iseseisvaks alamliigiks arenenud ligikaudu 10 000 – 12 000 aasta jooksul. Arvatavasti jõudsid eellastaimed siia subarktilise kliimaperioodi lõpul või preboreaalne, kui taimkattes valitsesid tundra- ja metsatundrailmelised soised kooslused. Tõenäoliselt on vahepealsed soojemad ajajärgud liigiteket kiirendanud, mistõttu kujunes külmade piirkondade liigist soojemat taluv uus alamliik. Eesti soojumikale sobivad lubjarikkad soostunud niidud, madalsood ning soised hõredad metsad ja võsad, kus rohustus kasvab pruuni sepsikat, sinihelmikat, lubikat, raudtarna jt. lubjalembeseid niiskust armastavaid taimi (T. Kukk „Poliitiliselt ebakindel eesti soojumikas”, Eesti loodus 11/2002). Soojumika üldine seisund on Eestis hea. Enamik osapopulatsioone on rohkearvulised ja koosnevad mõnekümnest kuni sadadest taimedest. Samas on osa kasvualasid mõjutanud kuivendamine ja võsastumine. Peamine eesti soojumikale mõjuv ohutegur on soode kuivendamine, millele järgneb enamasti tugev võsastumine, kui neid maid ei niideta või seal ei karjatata loomi (K. Vilbaste (koost.) „Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis”, 2005).

Kuninga-kuuskjalg on levinud Euraasia lähisarktilises- ja parasvöötmes ning alpiinses vööndis. Tegemist on haruldase jääajast pärit reliktiga. Kuninga-kuuskjalg kasvab üle Eesti üksteisest eraldatud populatsioonides, enamik leiukohti on Lääne- ja Loode-Eestis. Kuninga-kuuskjalale sobivad kasvukohad on aluselise või nõrgalt happelise reaktsiooniga

liigirikkad madalsood ja avatud niisked rohumaad (puisniidud, luhaniidud, liinialused), kus ei vohta sinihelmikas, pilliroog ega puittaimed. Liigi Eesti asurkond on killustunud ja arvukus väheneb kiiresti. Kuninga-kuuskjalga ohustavad sobivate kasvukohtade vähesus, veerežiimi muutustest tulenevad kasvukohtade võsastumine ja roostumine, väikestest populatsioonidest tulenevad ohutegurid, lähiristumissurutis, tolmeldajate puudus ja vahel ka maavarade (lubjakivi) kaevandamine, kui leiukoht asub aktiivse maardla territooriumil või selle naabruses (Kuninga-kuuskjalg *Pedicularis sceptrum-carolinum* kaitse tegevuskava, 2014).

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Lihula looduskaitseala kuulub Lihula loodusala koosseisus (EE0040213) üleeuroopalisse kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Kaitse-eesmärkideks seatud elupaigatüüpide ja loodusdirektiivis nimetatud liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Linnudirektiivi rakendamine

Linnudirektiivi eesmärk on kaitsta kõiki linde tapmise ja püüdmise eest, piirata lindude küttemist ja nende (samuti nende kehaosade ja neist valmistatud esemetega) kaubitsemist. Direktiiv teeb kohustuslikuks moodustada üle-euroopaliselt ohustatud liikide ja rändliikide elupaikade kaitseks spetsiaalsed linnualad. Linnudirektiivi artikli 4 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel kohustus rakendada erimeetmeid direktiivi lisades nimetatud regulaarselt leiduvate rändlinnuliikide, eelkõige nende liikide pesitsus-, sulgimis- ja talvitusala ning rändepeatuspaikade kaitseks, mis tagaks nende liikide säilimise ja paljunemise nende levikualal. Lihula looduskaitseala kuulub Tuhu-Kesu linnuala koosseisus (EE0040208) üle-euroopalisel kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Kaitse-eesmärgiks seatud linnudirektiivis nimetatud liikide kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Lihula looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, on kaitsealal järgmised kaitsealused liigid: roo-loorkull (*Circus aeruginosus*), välja-loorkull (*Circus cyaneus*), õõnetuvi (*Columba oenas*), rukkirääk (*Crex crex*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), männi-käbilind (*Loxia pytyopsittacus*), herilaseviu (*Pernis apivorus*), hallrähn (*Picus canus*), täpikhuik (*Porzana porzana*), händkakk (*Strix uralensis*), laanepüü (*Tetrastes bonasia*), hoburästas (*Turdus viscivorus*), lõhnav käoraamat (*Gymnadenia odoratissima*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata* subsp. *Cruenta*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*), siberi võhumõök (*Iris sibirica*), suur käopõll (*Listera ovata*), harilik porss (*Myrica gale*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja lodukannike (*Viola uliginosa*). Nende liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse

sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas toodud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Lihula looduskaitseala võeti esimest korda kaitse alla 1998. aastal, et kaitsta sealset soostikku ja kaitsealuste liikide elupaiku. Ka praegu on Lihula sookompleksi ja seal elutsevate kaitsealuste liikide, aga ka sood ümbritsevate looduslike metsakoosluste kaitseks oluline ala jätkuv kaitse all hoidmine. Lisaks on looduskaitseala vajalik laane-, salu- ja soovikumetsade range kaitse tagamiseks, kuna Eesti metsanduse arengukava aastani 2020 kohaselt on seatud eesmärk parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust.

Metsavajakute kontseptsiooni eesmärk on see, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele (vähemalt 100-aastastele) metsadele iseloomuliku elustiku säilimise. See kontseptsioon põhineb lühidalt kolmel järgmisel alusväitel:

- looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas kriitiline elupaiga hävimise maksimummäär, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks 70–80% algse elupaiga kadu;
- vanade metsade looduslikku pindala (osakaalu) saab arvutada looduslike puistuvahetushäiringute sagedusest, mis erineb metsatüübiti. Sagedaste häiringutega metsades (nt põlengudünaamikaga nõmmemetsad) on vanu metsi looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsades (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumetsad) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem;
- range kaitse miinimumeesmärk on seega 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanade metsade pindalast. Selle prognoosimisel on praktiline lähtuda praegusest metsapindalast, mis on olnud ilmselt kõige pikaajalisem inim mõjulise seisund, sh enne järsku metsasuse langust 18. sajandil (Lõhmus, A., Kohv, K., Palo, A., Viilma, K. 2004. Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. Ecological Bulletins 51: 401–411).

Laane-, salu- ja soovikumetsi on Lihula looduskaitsealal 1168,5 ha (neist soovikumetsi on 708,2 ha, salumetsi 419,4 ha ning laanemetsi 40,9 ha). Lisaks on alal 36,8 ha loometsi ehk kokku on metsasid 1205,3 ha. Nendest metsadest 203,8 ha on ka praegu range kaitse all. Kaitseala kaitsekorra uuendamiseks ehk laane-, salu- ja soovikumetsade range kaitse alla võtmisega vähendatakse metsavajakuid 964,7 ha ulatuses.

Lihula looduskaitsealal asuvate sookoosluste aktuaalseimad andmed pärinevad peamiselt Eestimaa Looduse Fondi eestvedamisel toimunud projekti „Eesti soode inventeerimine tagamaks nende bioloogilise mitmekesisuse säilimist“ ja selle järgprojekti „Eesti soode inventeerimise lõpetamine“ käigus tehtud inventuuridest. Inventuurid toimusid 2009, 2010. ja 2012. aastal ning kooslusi määrasid A. Lotman, K. Lotman, E. Leibak, I. Tammekänd, H. Öövel, T. Hallikma ja M. Tiido. Lihula raba põhimassiivi seisundit täpsustati viimati 2018. aastal (inventeerija I. Tammekänd).

Inventuuridest nähtub, et Lihula looduskaitsealal asuvad sood, eeskätt sealsed **rabakooslused** on märkimisväärselt kõrge looduskaitse väärtusega. Lihula raba põhimassiivi (2679,5 ha) esinduslikkus on hinnatud väga kõrgeks (A). Selle lääneserva jääb 7,3 ha suurune kõrge (B) esinduslikkusega nõmmrabaviirg. Natura 2000 standardandmebaasi andmetel on elupaigatüübi **nokkheinakooslused** pindala loodusalal 0 ha ja seisund B. Elupaigatüübi levikualasid ei ole

moodustataval kaitsealal kaardistatud, kuid nokkheinakooslused on Eesti tingimustes raba (7110*) elupaigatüübiga vahetult seotud kooslused, seetõttu on antud elupaigatüübi kaitse-eesmärgiks seadmine põhjendatud. Rabakompleksi palistab 557,9 ha **siirdesoid**. Huumustoitelisi järvi ja järvikuid (nn rabalõukaid) (3160) on alal eristatud 1,0 ha. Kaitsealal leiduvatest **liigirikastest madalsoodest** 7,8 ha suuruse ala esinduslikkus on hinnatud väga kõrgeks. Kõige rohkem leidub kõrge esinduslikkusega madalsoid, neid on kokku 447,1 ha. 27,1 ha madalsoode esinduslikkus on hinnatud keskmiseks ning 17,4 ha koosluste oma madalaks. Lihula looduskaitsealal asuv Lihula raba on säilinud suhteliselt looduslikuna, kuid kahjuks ei saa seda öelda raba ümbritsevate madal- ja (sekundaarsete) siirdesoodete kohta. Mitut neist mõjutavad kunagi rajatud kraavid (neist mõnda on suhteliselt hiljuti ka hooldatud), millel on oluline mõju sookoosluste seisundile. Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavas (2016–2025) on ettenähtud tegevused sookoosluste taastamiseks, seetõttu on tulevikus rikutud veerežiimiga soode seisund eeldatavasti praegusega võrreldes oluliselt looduslikum.

Lihula looduskaitsealal asuvaid metsakooslusi inventeerisid viimati 2012. aastal Tallina Ülikooli Ökoloogia Instituudi eksperdid R. Pajula, L. Truus, M. Ilomets ja K. Sepp. Inventuuri tulemusena leiti, et suure osa kaitseala metsadest moodustavad majandamata puisniidud ja -karjamaad, mis nüüdseks on oluliselt looduslikumaks kujunenud ning omandanud väärtuse hoopis looduslike metsakooslustena.

Vanade loodusemetsade elupaigatüüpi kuuluvaid kooslusi inventeeriti 69,7 ha, neist 13,8 ha esinduslikkus on hinnatud kõrgeks, 27,8 ha metsade esinduslikkus on keskmine ning 28,1 ha hinnati veel kujunevateks ehk potentsiaalseteks vanadeks loodusemetsadeks. Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad vanad, loodusemetsa kriteeriumitele vastavad metsad kastikuloo, kõdusoo ja salumetsa tüüpidest, sh puisniitude metsastumisest kujunenud metsad. **Vanu laialehiseid metsi** on kaitsealal 28,6 ha, neist ühe 2,8 ha suuruse metsatüki esinduslikkus on hinnatud väga kõrgeks. 24,8 ha vanade laialehiste metsade esinduslikkus on kõrge ning ülejäänud 25,6 ha sellesse tüüpi kuuluvaid metsi on hinnatud veel kujunevateks (osaliselt inventeeritud metsastunud puisniitude arvelt). Metsaelupaigatüüpidest on kaitsealal kõige laiemalt levinud **soostuvad ja soo-lehtmetsad**, neid leidub kokku 1132 ha. Raba ja reljeefi kõrgematel osade piiril on ulatuslikud väga heas looduslikus seisundis rohkeveelised lodumetsad. Teine lodumetsade piirkond on kaitseala kirdeservas Rootsioja ümbruses, kus kiildub välja rauarikast põhjavett. Selles piirkonnas on endise majandustegevuse ja vee rauarohkuse tõttu metsade seisund mõnevõrra halvem. Enim levinud on madalsoometsad, peamiselt kaasikud, aga ka segametsad. **Siirdesoo- ja rabametsad** asuvad kitsa ribana mööda raba servi. Rabametsad on vähem esindatud, väga kitsaste viirgudena puisraba ja siirdesoometsa vahel. Rohkem on siirdesoometsi, neist just siirdesooosuvaid madalsookaasikuid. Ühelt poolt on siirdesooostumine looduslik protsess. Teisalt aga on seda kiirendanud kuivendamise mõju, eriti ala ida- ja kaguosas. Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavas (2016–2025) on planeeritud taastamistöid rikutud veerežiimiga metsade seisundi parandamiseks. Väga kõrge esinduslikkusega soostuvaid ja soo-lehtmetsi on kaitsealal 228,8 ha. 189,7 ha metsade esinduslikkus on hinnatud kõrgeks, 88,7 ha metsade esinduslikkus on keskmine ning 50,4 ha metsade esinduslikkus madal. 49,3 ha metsade esinduslikkus on veel kujunemas (potentsiaalsed soostuvad ja soo-lehtmetsad). Siirdesoo- ja rabametsade tüüpi kuuluvaid koosluseid leidub kaitsealal kokku 543 ha. Lisaks on alal metsakorralduse kohaselt elupaigatüübile vastavaid metsi tulevikus, st isegi kui need alad hetkel veel elupaigatüübile ei vasta, siis kavandatav sihtkaitsevööndi kaitsekord tagab nende puistute kujunemise elupaigatüübile vastavaks ehk tegu on vähemalt potentsiaalse elupaigatüübiga.

Elupaigatüüpi liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), mille taastamine ja hooldamine on perspektiivne, on alal inventeeritud 2,2 ha.

Võrreldes varasema kaitse-eeskirjaga ei ole Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seatud elupaigatüüpi sinihelmikakooslused (6410). Ainukesed sellesse tüüpi määratud kaks kõrvuti asetsevat koosluselaiku (kokku 3,6 ha) tuvastati kaitseala lõunaosas 2010. aastal. Kusjuures koosluselaigu kaasneva tüübina märgiti toona liigirikkad madalood. 2012. aastal toimunud inventuuri käigus määratigi see ala liigirikkaks madaloodiks. Kuna ka mujal looduskaitsealal ei ole sinihelmikakooslusi inventeeritud, pole põhjendatud selle koosluse kaitseala kaitse-eesmärgiks jätmise. Samuti varasema eeskirjaga võrreldes ei seata Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks elupaigatüüpi niiskuslembesed kõrgrohustud (6430). Ainuke sellesse tüüpi inventeeritud ala on 2009. aastal inventeeritud Riksi niit, mis asub Rootsi oja kaldal. Antud kooslus oli 12,3 ha suurune ning esinduslikkus hinnati madalaks. Aastal 2012. inventeeriti antud ala liigirikkaks madaloodiks (7230). Kuna ka mujal looduskaitsealal ei leitud niiskuslembesid kõrgrohustuid, pole põhjendatud selle koosluse kaitseala kaitse eesmärgiks jätmise.

Peale eeltoodu ei seata kaitseala kaitse-eesmärgiks mõnda Lihula loodusala kaitse-eesmärgiks olevat kooslust. Need on, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), lubjarikkad madalood lääne-mõõkrohuga (7210*) ning lammi-lodumetsad (91E0*).

Ainuke aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidu tüüpi kuuluv niit inventeeriti Lihula looduslal 1999. aastal. See niit paikneb Lihula looduskaitseala edelanurgas. 2016. aastal täpsustasid T. Tärnu ja P. Mänd ala määrangut ja tuvastasid, et tegemist on elupaigatüübiga liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*). Koosluse esinduslikkus hinnati keskmiseks. Selle niidu puhul tuleb eelkõige silmas pidada seda, et selle säilimise tingimatuks eelduseks on niidukoosluse hooldamine. Kuivõrd selle koosluse hooldamise perspektiiv on praegu halb ja pole teada ühtegi selle ala hooldamisest huvitatud isikut, siis võib see alalähitulevikus loodusliku arengu tagajärjel tasapisi võsastuda ja metsastuda. Sellest hoolimata seatakse elupaigatüüp 6270* ala kaitse-eesmärgiks. Kuivõrd aas-rebasesaba ja ürt-punanupuniite (6510) ei leitud kaitsealal ega Lihula hoiualal tuleks see kooslus Lihula loodusala kaitse-eesmärkide hulga eemaldada.

Alal leidub puisniiduilmelisi ning metsakorralduse kohaselt on mitmeid alasid, mis on puisniidu tunnustega, kuid kehvas seisus, st kinnikasvanud, niite. Kaitseala loodeosas on ca 8 ha suurune puisniiduilmeline ala, mis taastamisega võib tulevikus kujuneda puisniiduks (sh niit on üsna hea ligipääsetavusega). Seega ala kaitse-eesmärgiks puisniidu (6530) elupaigatüübi lisamine on otstarbekas.

Teisi puisniiduilmelisi kooslusi alal ei ole otstarbekas taastada, kuna need on pikaajase inimõju puudumise tõttu metsastunud ja võsastunud. Need kooslused asuvad raskesti ligipääsetavates kohtades ümbritsetuna soostunud metsadest ja kaugel inimasustusest. Samuti on nende taastamine majandamatuse tõttu keerukas, puudub ka rohukamar. Ühtlasi on ühel alal kaljukotka pesapuu, kus 2019. aastal oli pesa asustatud ning 2018. aastal lennuvõimevus kaks poega. Seega sinna puisniitu planeerida ei ole kokkuvõtteks kuidagi otstarbekas ega lubatav.

Lisaks eeltoodule pole põhjendatud ka Lihula loodusala kaitse-eesmärgiks olevate läänemõõkrohuga lubjarikaste madalsoode ja lammi-lodumetsade Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seadmine. Lubjarikkaid madalsoid läänemõõkrohuga pole alal seni kordagi ühegi inventuuri raames leitud. Natura pilootprojekti käigus lammi-lodumetsaks inventeeritud metsatüüpi täpsustati 2012. aastal toimunud inventuuri käigus ning selle koosluse asemel tuvastati hoopis soostuvad ja soo-lehtmetsad. Lammi-lodumetsakoosluse olemasolu sellel konkreetsel alal on väga ebatõenäoline ka seetõttu, et nende metsade üks oluline tunnuselement on sesoonne, korduv looduslike vooluvete poolt üleujutatavus, kuid põhikaardi kohaselt pole Natura pilootprojekti käigus lammi-lodumetsaks inventeeritud metsakoosluse lähistel ühtegi vooluveekogu. Samuti ei tuvastatud seda kooslust eespool viidatud inventuuri käigus mujalt kaitsealalt. Seega pole põhjendatud läänemõõkrohuga lubjarikaste madalsoode ja lammi-lodumetsade Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seadmine ja kuna neid ei ole ka Lihula hoiualal on mõistlik need kooslused loodusala kaitse-eesmärkide hulgast välja arvata.

Lisaks erinevatele väärtuslikele kooslustele on kaitsealal ka mitmekesine elustik. Lihula soostik on eelkõige oluline rändlindude peatuspaik ning mitme kaitsealuse linnuliigi pesitsusala. Iseloomulik on sealsele linnustikule avamaaliikide suur osatähtsus ja kurvitsarohkus. Lihula soostikus pesitseva linnustiku kohta kogutakse andmeid riikliku madalsoode ja rabade haudelinnustiku seire käigus, mis toimus Lihulas viimati 2016. aastal. Varasematel aastatel on linnustiku mõttes ühe olulisima alana Lihula soostikus tõstetud esile Kiive madalood. Kuid viimase seire käigus täheldati seal olulist haudepaaride arvu vähenemist. Ka Lihula raba idaküljel olev Ämmu soo on kuivendumõju tõttu kehvast seisust, mistõttu on seal ka linnustiku pilt teine: lagealadele iseloomulike linnuliikide asemel prevaleerivad põõsastikega seotud liigid. Kuivõrd Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavaga (2016–2025) on planeeritud taastamistöid kaitsealal asuvate liigniiske veerežiimiga koosluste taastamiseks, võib eeldada, et tulevikus elutsemistingimuste paranemisel haudelinnustiku arvukus ja koosseis praegustel kuivendumõjudega aladel muutub. Lihula raba linnukooslused on viimati toimunud seire kohaselt heas seisundis ja toimivad ka osa madalooliikide asenduselupaigana.

Mustsaba-vigle arvukuseks hinnati 2016. aastal toimunud seirel kokku 87 paari. Liigi kaitsetegevuskava eelnõu kohaselt on Lihula raba loetud üheks liigi võtmealaks, st elupaik, kus on 2002. aastal või hiljem leitud pesitsemas viis või enam mustsaba-viglepaari. Väga sobilik elupaik on Lihula soostik ka **soo-loorkullile**. 2016. aastal toimunud inventuuri käigus loendati alalt kokku 10 paari soo-loorkulle. **Tetresid** loendati selle inventuuri käigus 43 paari (teder ei moodusta pesitsemise ajal püsivaid paare, seetõttu loeti seirel tinglikult paarideks kukkede arv). Kuid ülevaatliskuma pildi tetrede arvukusest kaitsealal annab 2012. aastal toimunud lausaline tetrede inventuur (ornitoloogid I. Tammekänd, J. Tammekänd, Ü. Tammekänd, O. Vainu), mille käigus leiti 17 tedremängu 67 kukega. Lisaks eelloetletud liikidele oli 2016. aasta seirel suur ka **rüüda** arvukus, keda loendati Lihula rabas 115 paari.

Ka **niidurüüdi** jaoks on Lihula soo kvaliteetne elupaik. Seda tõestas ka viidatud inventuur, mille raames kohati Lihula rabas viit pesitsevat rüüdi paari. Niidurüüdi kaitsetegevuskava eelnõu kohaselt loetakse Lihula raba ka üheks niidurüüdi võtmealaks, st elupaik, kus 2008. aastal või hiljem on pesitsenud viis või enam niidurüüdi paari.

Lisaks asustab Lihula soostikku haruldane **tutkas** (tutkas ei moodusta pesitsuse ajal püsivaid paare, seetõttu loeti seirel tinglikult haudepaarideks emaslindude arv). Esimesed detailsed andmed liigi leviku kohta pärinevad 1998. aastal toimunud ülepinnalisest soode haudelinnustiku seirest ja siis kohati Lihula rabas tervelt 83 paari tutkaid. Tõenäoliselt oli toona tegemist siiski rändel peatuvate lindudega. 2008. aastal loendati rabas kaks pesitsevat tutkapaari

ja 2009. aastal toimunud seirel loeti loendusosal 10 paari tutkaid. Ka 2016. aastal nähti alal tutkaid, kuid tõenäoliselt oli tegemist läbirändajatega.

Võrreldes esimese kaitsealal toimunud riikliku seirega (1998. aastal) on seal suhteliselt stabiilsena püsinud ka **punajalg-tildri**, **mudatildri**, **sookurgede**, **väikekoovitaja**, **suurkoovitaja** ja **hallõgija** arvukus, keda 2016. aastal loendati pesitsemas vastavalt 51, 46, 18, 29, 4 ja 3 haudepaari.

Ka Lihula looduskaitsealal elutsevat kaljukotkast jälgitakse riikliku seire käigus. Kaitsealal on leitud kaks **kaljukotka** pesapaika. Neist esimene avastati keskkonnaregistri kohaselt juba 1987. aastal ja see oli asustatud kuni 2000. aastani. Sealt kolis kotkapaar teise, umbes 1,2 km loode pool asuvasse peapaika, mis avastati keskkonnaregistri kohaselt 2002. aastal. Viimati kontrolliti pesapaika 2017. aastal ja leiti, et pesapaik on endiselt asustatud.

Kaitseala metsalinnustikku inventeerisid põhjalikumalt viimati 2011. aastal ornitoloogid T. Paakspuu ja O. Vainu. Juhuvaatluste käigus on kogutud metsalinnustiku andmeid ka aastatel 2009, 2012, 2013 ja 2017 (ornitoloogid T. Paakspuu, O. Vainu, I. Tammekänd, J. Tammekänd, R. Nellis). Inventuuri tulemused tõendavad, et Lihula looduskaitseala niisked leht- ja segametsad on elupaigaks mitmele kaitsealusele rähniliigile, aga ka paljudele teistele metsas elutsevatele ohustatud ja haruldastele lindudele.

Eriti sobilikud on kaitsealal laialt levinud suhteliselt looduslikud leht- ja segametsad rähniliistele, kuna sesoonsete üleujutuste tõttu leidub alal ohtralt püstiseisvaid surnud puid, mis on rähnidele olulised toitumispaigad. Rähniliistest domineerivad **valgeselg-** ja **väike-kirjurähn**. See on ka mõistetav, sest kaitsealal on valdavad eelkõige kase- ja lepaenamusega metsad. Esimesed on valgeselg-kirjurähnide ja teised väike-kirjurähnide meeliselupaigad. Viimati toimunud inventuuri käigus leiti Lihula looduskaitseala metsadest seitse valgeselg-kirjurähni territooriumi, mis viitab sellele, et tegemist on liigile väga sobiliku elualaga. Valgeselg-kirjurähni kaitsetegevuskava kohaselt kuulub kaitseala ka liigi esindusalade hulka, st kaitseala, kus liigi arvukus on vähemalt viis paari. Laiemas mastaabis ongi just Lääne-Eesti madalik selle liigi peamine esindusala Eestis. Väike-kirjurähnide pesitsusterritooriume leiti 2011. aastal toimunud inventuuri käigus 11. Ka see annab selge signaali, et Lihula looduskaitseala metsad on sellele liigile väga sobilikud elualad.

Lisaks rähniliistele asustab kaitseala metsi Eestis üliharuldane **väikepistrik**, kes armastab tihti rabamaastikes pesitseda. Keskkonnaregistri kohaselt on väikepistriku paari kohatud Lihula looduskaitsealal vähemalt kahel korral: 1998. aastal Lihula rabas ja 2011. aastal kaitseala kaguosas paiknevas puistus. Sellest võib eeldada, et Lihula soostiku näol on tegemist sellele väga haruldasele liigile sobiliku elualaga.

Võrreldes varasema kaitse-eeskirjaga on mõned varem kaitse-eesmärgiks olnud linnuliigid Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärkidest välja jäetud. Lihula looduskaitseala eesmärkide hulgast on välja jäetud rabapüü (*Lagopus lagopus*). Seda linnuliiki pole Lihula rabas viimase 20 aasta jooksul toimunud seirete käigus kordagi kohatud. Ka on rabapüü looduslik levikuareal Eestis drastiliselt vähenenud ja koondunud Alutaguse kanti, mistõttu on äärmiselt ebatõenäoline, et teda võib Lihula soostikus enam leida. Kaitseala kaitse-eesmärgiks ei seatud ka metsist (*Tetrao urogallus*). Keskkonnaregistri järgi leiti alal 1997. ja 1998. aastal kaks mängupaika, kuid hiljem on need alad olnud asustamata. Viimati kontrolliti neid paikaid aastatel 2011–2013 ja tõdeti, et tegemist on asustamata aladega. Viimasel kümnendil on metsiste arvukus Lääne-Pärnumaal kahanenud peaaegu olematuks, mistõttu on väga vähe

tõenäoline, et liigi olukord ka Lihula looduskaitseala osas muutuks (M. Leivitsa suulised andmed). Eesmärgiks ei seata ka karvasjalg-kakku (*Aegolius funereus*). Liigi olemasolu kohta Lihula looduskaitsealal andmed puuduvad. Teda ei leitud ka 2011. aastal toimunud metsalinnustiku inventuuri käigus. Lisaks eeltoodule on kaitseala kaitse-eesmärkidest jäetud välja välja-loorkull (*Circus cyaneus*), hiireviu (*Buteo buteo*), laanepüü (*Tetrastes bonasia*), rukkirääk (*Crex crex*) ja öösorr (*Caprimulgus europaeus*). Tegemist ei ole ohustatud liikidega, keskkonnaregistri järgi nende arvukus kaitsealal suhteliselt tagasihoidlik ja seetõttu pole tegemist nende esindusalaga.

Lisaks kehtiva kaitse-eeskirja eesmärkidele ei seata Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks mõnda Tuhu-Kesu linnuala eesmärgiks olevat liiki. Need liigid on merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) punaselg-õgija (*Lanius collurio*) ja sinikael-part (*Anas platyrhynchos*).

Merikotka olemasolu kohta Lihula looduskaitsealal andmed puuduvad. Lind pesitseb Tuhu-Kesu linnualale jääval Avaste looduskaitsealal ja on ka selle kaitse-eesmärgiks seatud. Vööt-põõsalind ja punaselg-õgija on Lihula looduskaitsealal peamiselt esindatud Ämmu soos. 2016. aasta inventuuri järgi loendati seal seitse vööt-põõsalinnupaari ning kümme punaselg-õgijapaari. Nende linnuliikide jaoks on sinna sobilikud elutingimused (põõsastiku) tekitanud ulatuslik kuivendus. Kuivõrd aga on Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavaga ettenähtud tegevusi selliste alade taastamiseks, siis eeldatavasti selle tulemusena suureneb soos lageala osakaal ning väheneb vööt-põõsalinnu ja punaselg-õgija jaoks sobilike alade pindala. Looduslikult kuivematel põõsastikega aladel tagab liikide hea seisundi nende elupaigaks oleva elupaigatüübi kaitse. Nende liikide esinduslikumad elualad jäävad Tuhu-Kesu linnualal Avaste ja Tuhu looduskaitsealale, kus nad on ka kaitse-eesmärgiks seatud. Sinikael-parti on Lihula looduskaitsealal toimunud seirete käigus kohatud enamasti üksikute paaridena (nt 2016. aastal üks paar). Tegemist on Eestis tavalise liigiga ja suure tõenäosusega on ta Lihula raba laugastikel ja muudel veesilmadel levinud suuremal arvul. Kuid kuna puuduvad andmed selle kohta, et tegemist võiks olla liigile olulise elupaigaga, siis ei ole põhjendatud selle tavalise veelinnu kaitse-eesmärgiks seadmine. Samuti ei ole liigi esindusaladeks Tuhu ja Avaste looduskaitseala. Lähtuvalt eeltoodust on otstarbekas sinikael-part Tuhu-Kesu linnuala kaitse-eesmärkide hulgast välja arvata.

Kaitseala kaitsealuseid taimeliike inventeerisid viimati 2012. aastal Tallina Ülikooli Ökoloogia Instituudi eksperdid R. Pajula, L. Truus, M. Ilomets ja K. Sepp. Inventuuri tulemusena leiti, et kaitseala soo- ja soostunud metsades ja endistel puisniitudel kasvab rikkalikult kaitsealuseid taimeliike.

Kaitseala metsades, kus alustaimestikuni jõuab sobiv hulk valgust, on leitud neli **kauni kuldkinga** kasvukohta. Need paiknevad Lihula rabast lõunasse jäävatel endistest puisniitudest kujunenud laialehistes metsades. Varaseim keskkonnaregistris olev kauni kuldkinga kasvukoht leiti 2008. aastal, siis kasvas 22 ha suurusel alal umbes 2200 kauni kuldkinga isendit. 2012. aastal vaadeldi sama kasvukohta uuesti ja siis leiti seal kasvas 710 isendit, kuid arvati, et liigi tegelik arvukus oli tõenäoliselt suurem. Järgmine kauni kuldkinga kasvukoht leiti 2009. aastal, kui nimetatud alal kasvas 4 isendit. 2012. aastal toimunud inventuuri ajal sealt kaunist kuldkinga ei leitud. Isendirohkeim kauni kuldkinga kasvukoht leiti 2012. aastal, kui 0,2 ha suuruselt alalt loendati kasvamas üle 3000 kauni kuldkinga. Arvukate kasvukohtade põhjal on ilmne, et Lihula looduskaitseala pärandkooslustele kujunenud metsad on kauni kuldkinga jaoks olulised kasvualad.

Kuninga-kuuskjalga leidub Lihula looduskaitseala lõunaosas kahel lähestikku asuval madalsool ja suurel alal nende ümbruses. Mõlemad kasvukohad avastati 2012. aastal. Neist idapoolsemal, umbes 4 ha suurusel kasvukohal, leiti 15 taime, kuid hinnati, et taime tegelik arvukus oli minimaalselt 100 isendit. Läänepoolsemal kasvukohal tuvastati inventuuri aastal kasvamas vaid kaks taime. 2014. aastal külastati seda kasvukohta uuesti ja siis loendati 46 ha suurusel alal kasvamas 43 kuninga-kuuskjala puhmast. Sellest võib järeldada, et kaitsealal on olemas elujõuline kuninga-kuuskjala populatsioon. Kuivõrd ka liigi kaitse tegevuskavas on märgitud, et kaitsealadel, kus liiki leidub, tuleks taim (või tema elupaik) ala kaitse-eesmärgiks seada, on kuninga-kuuskjalg seatud Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks.

Lihula looduskaitsealal on praegu teada vähemalt kolm **eesti soojumika** kasvukohta, mis kõik asuvad kaitseala lõunaosas paiknevates madalsoodes. Keskkonnaregistri järgi leiti esimesed kaks kasvukohta 2012. aastal. Põhjapoolsemal 3,7 ha suurusel kasvukohal loendati vaatluse ajal 90 eesti soojumika puhmast, kuid liigi arvukuseks kokku hinnati alal olevat vähemalt 500 puhmast. Sellest kasvukohast lõunasse jääb 4,2 ha suurune eesti soojumika kasvuala, kus leiti kasvamas 10 taime, kuid liigi arvukus hinnati olevat oluliselt suurem. Kõige hilisem kasvukoht leiti 2014. aastal. Piiritleti 6,2 ha suurune kasvuala ja keskkonnaregistri järgi hinnati populatsiooni suuruseks elupaigas „ohtralt”. Selle liigi puhul tuleb märkida, et kõik viidatud kasvukohad on leitud juhuslike käikude ajal. 2012. aastal toimus kaitsealal küll suurel alal kaitsealuste taimeliikide inventuur, kuid siis inventeeriti vaid I ja II kaitsekategooria taimi, eesti soojumikas kuulus sellel ajal veel III kaitsekategooriasse, mistõttu selle olemasolu inventuuri käigus ei märgitud. Seega võib liik olla potentsiaalselt levinud oluliselt suuremal alal.

Varasemas kaitse-eeskirjas oli taimeliikidest kaitse-eesmärgidena toodud välja **hall käpp** (*Orchis militaria*) ja **harilik porss** (*Myrica gale*). Kumbagi liiki ei ole seatud Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks. Kuigi halli käpa olemasolu kohta Lihula looduskaitsealal andmed puuduvad, on see käpeline Lääne-Eesti rannikupiirkonnas küllaltki sage ja on väga tõenäoline, et seda leidub ka Lihula looduskaitsealal. Tegemist ei ole ohustatud või haruldase liigiga. Samuti tuleb võtta arvesse, et halli käpa peamised kasvupaigad on loopealsed, kadastikud ning lubjarikkad ja kuivad niidud, mida Lihula looduskaitsealal napib. Seega ei saa kaitseala lugeda selle liigi esindusalaks. Hariliku porsa puhul on seevastu teada, et seda on Lihula looduskaitsealal ohtralt. Eriti Kiive ja Ämmu soos, kus see on levinud sadadel hektaritel. Samas ei vaja harilik porss aktiivset kaitset. See on kaitsealal laiemalt levinud just nendel sooladel, kus on püsiv kuivenduse mõju. Kuivõrd aga Lihula looduskaitsealal on kaitsekorralduskavaga ette nähtud seal asuvate liigniiskete koosluste veerežiimi taastamistõid, siis eeldatavasti nende tagajärjel porsaga kaetud ala ulatus väheneb. Looduslikult pisut kuivematel madal- ja siirdesoodel tagab hariliku porsa hea seisundi liigi kasvukohaks oleva elupaiga kaitse.

Lihula looduskaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepiinnaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala kattub Lihula loodusala ja Tuhu-Kesu linnualaga. Lisaks on rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsiooni artikli 2 lõike 1 kohaselt Lihula looduskaitseala rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala). Samuti on tegemist tähtsa linnualaga (IBA).

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala.

Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, metsasihid, kraavide kaldad) ja mõõdistatud maaüksuseid. Selgete orientiiride puudumisel on kasutatud ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Kaitseala piirikirjelduses on koordinaadid esitatud geograafilises meetersüsteemis. Kaitseala piir on kantud kaardile kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Lihula looduskaitseala pindala on 6656,3 ha. Sellest 86,8 ha on eraomandis, 0,1 ha munitsipaalomandis, 6568 ha riigiomandis ja 1,4 ha jätkuvalt riigiomandis. Kaitseala piiride muutumise tagajärjel lisandub kaitsealale 6,7 ha varem kaitse alt väljas olnud ala. Sellest 4,8 ha on riigimaa, 1,8 ha eramaa ning 0,1 ha munitsipaalmaa. Kaitse alt arvatakse välja 4,3 ha, millest 0,2 ha on eraomandis ja 4,1 ha riigimaa. Kokkuvõtvalt suureneb kaitseala pindala 2,4 ha (1,7 ha eramaa, 0,1 ha munitsipaalmaa, 0,6 ha riigimaa).

Üks suurem muudatus jääb Lihula metskond 1 maaüksuse (41102:002:0130) loodeossa. Seal lisandub kaitsealale umbes 2,3 ha suurune varem kaitse alt väljas olnud ala. Varem kulges seal kaitseala välispiir umbes poole kilomeetrisel lõigul mööda looduses halvasti jälgitavaid mõttelisi sirgeid. Nüüd on kaitseala välispiiriks sirgetest 20–80 m põhjapoole jäävad kraavid (mis on samuti kaitsealaga liidetud). Tegemist on riigiomandis oleva metsamaaga.

Teine oluline muudatus kaitseala välispiiril on Pökari (33403:001:0201) maaüksuse keskosas. Seal arvatakse kaitse alt välja umbes 1,8 ha suurune ala. Muudatuse põhipõhjuseks on taas piiri korrigeerimine selgelt jälgitavate orientiiride järgi. Väljajätaval alal lõikub kaitsealaga pinnastee. Uues eeskirjas on seal kaitseala välispiiriks pinnastee kõrval olevad kraavid (kraavid ise jäävad kaitsealale). Tee ja sellest itta jääv mets arvatakse kaitse alt välja. Kaitsealalt välja jäetav mets ei vasta ühelegi loodusdirektiivi elupaigatüübile – tegemist on kõdusoometsaga, mis on juba mainitud pinnasteega ülejäänud kaitsealast ja metsamassiivist eraldatud, mistõttu ei ole see metsaosa ka oluline ala terviku ja sidususe aspektist. Kaitse alt välja jäetav ala on riigimaa, mis on valdavas ulatuses kaetud metsaga riigimaa. Varem asus see ala Lihula piiranguvööndis.

Ülejäänud muudatused kaitseala välispiiris on tingitud piiri tehnilisest korrigeerimisest.

Eramaadega on seotud järgmised muudatused: kaitse alt arvatakse välja 0,2 ha eraomandis olevat maad (asus varem Lihula piiranguvööndis), sellest 0,1 ha on metsamaa. Kaitsealaga liidetakse 1,8 ha eramaad, sellest 0,5 ha on metsamaa. Piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse arvatakse 85,1 ha eraomandis olevat maad, millest 65,8 ha on metsamaa.

Vööndite puhul on olulisimad muudatused seotud Lihula piiranguvööndiga, mille põhjal moodustati Lihula sihtkaitsevöönd. Piiranguvööndisse kuulnud ala sihtkaitsevööndisse

arvamine on vajalik mitmel põhjusel. Esiteks hõlmab see ala ligikaudu 1170 ha Natura elupaigatüüpide kriteeriumitele vastavaid metsakooslusi. Üks peamisi neid kooslusi ohustavaid tegevusi on nende raiumine ja varasema kaitsekorra järgi oli piiranguvööndis lubatud turberaie. Selliste raiete käigus halvendatakse oluliselt metsakoosluse seisundit või hävitatakse kooslus sootuks. Peale metsakoosluste asub varasemas Lihula piiranguvööndis ligikaudu 3730 ha erinevaid sookooslusi, sh kaitseala tuumalaks olev Lihula raba. Nende ohutegurid on peamiselt seotud sookoosluste loodusliku veerežiimi säilitamisega. Juba praegu mõjutavad Lihula looduskaitsealal asuvaid kooslusi kaitseala servades olevad kuivenduskraavid. Piiranguvööndi kaitsekord ei reguleeri olemasolevate kuivenduskraavide hooldamist, mistõttu võib see tekitada olukorra, kus looduslikult kinnikasvanud kraavid taastatakse. Piiranguvööndi kaitsekorraga kaasnevad ka ehitustegevusest tulenevad ohud, kuna varasema kaitsekorra järgi oli seal lubatud ajutiste ehitiste püstitamine. Valdav osa kaitsealast on kaetud loodusdirektiivi kooslustega. Reguleerimata ehitiste (ka ajutiste) püstitamine sellistele aladele killustab kooslused või sootuks hävitab ehitise alla jääva koosluseosa ja/või liigi elupaiga. Sihtkaitsevööndis on majandustegevusele, sh metsaraiele, veerežiimi muutmisele ja ehitustegevusele seatud olulised piirangud, mis maandab neist tuleneda võivad ohud. Seal lubatud tegevused on suunatud kaitseala kaitseväärtuste säilimisele ja seisundi paranemisele.

Lihula piiranguvööndist 6048 ha liideti Lihula sihtkaitsevööndisse, sellest alast moodustab metsamaa 1889,8 ha. Lihula piiranguvööndist Lihula sihtkaitsevööndisse liidetavast alast 85,1 ha on eraomandis olev maa, millest omakorda 65,8 ha on metsamaa (mujal kaitsealal eraomandis olevaid maid ei ole). Lisaks liideti 50,6 ha varasemast Lihula piiranguvööndist Kulli sihtkaitsevööndisse. Kulli sihtkaitsevööndisse lisanduv ala on terves ulatuses riigiomandis ja sellest metsamaa on 48,3 ha.

Täpsemad kaitseala ja selle vööndite piiritlemise põhjendused on esitatud allpool.

Enamasti on looduskaitseala piiriks Lihula soostikku ümbritsevate kuivenduskraavide servad, kusjuures kraavid ise on samuti kaitsealasse arvatud (1 m laiuse puhvriga kraavi keskteljest). Kohati on Lihula looduskaitseala piiriks ka metsasihid. Sealjuures on arvestatud, et tulenevalt metsaseaduse § 28 lõike 4 punktist 4 on metsasihid kuni 4 m laiused. Kuivõrd metsasihid ei oma enamasti olulist looduskaitsealast väärtust on need üldjuhul kaitsealast välja jäetud. On ka erandeid, mis on järgnevatel piiri kirjeldavates lõikudes eraldi põhjendatud.

Lihula looduskaitseala põhjapiir algab Rumba–Raudtee tee (41101:001:0721) maaüksusel oleva pinnaste kraavi äärest punktist koordinaatidega X: 6506589,733 Y: 493947,361 ja jookseb sealt mööda kraavipervesid ida poole. Erandiks on piirilõik Rumba–Raudtee tee maaüksuse idaserva ja samanimelise maaüksuse katastritunnusega 41101:001:0722 lääneserva vahel. Kaitseala välispiir kulgeb sealt katastriüksuste välispiiride ja kraavipervede ristumispunktide vahel (punktid koordinaatidega X: 6506665,286 Y: 494163,505 ja X: 6506685,455 Y: 494284,318) mööda maaüksuste piire, jättes Polli (41103:001:0122) katastriüksuse terves ulatuses kaitsealalt välja. Teine sarnane erand hakkab Katku (41102:002:0028) kirdeservas. Punktist koordinaatidega X: 6507091,780 Y: 496899,081 pöörab kaitseala piir kraavipervelt lõuna poole ja kulgeb edasi mööda maaüksuste välispiire. Kui piir ristub Kolmnurga (41102:002:0095) maaüksusel kuivenduskraaviga, kulgeb see edasi jälle mööda kraavipervesid (alates punktist koordinaatidega X: 6505911,468 Y: 496705,634). Erisuseks on ka kaitseala välispiirilõik, mis saab alguse Lihula metskond 336 (41102:002:0057) maaüksusel lõppevast kraavist. Selle kraavi otsast (punktist koordinaatidega X: 6506486,303 Y: 498377,108) suundub Lihula looduskaitseala välispiir mõttelise sirgena lõunasse, kuni ristub

Lihula metuskond 1 ja Lageraie (41102:002:0103) maaüksusi läbiva kraaviga, ja suundub siis edasi mööda selle serva (alates punktist koordinaatidega X: 6506403,370 Y: 498372,550).

Viimati mainitud kraav pöörab Lihula metuskond 1 maaüksusel lõuna poole ja sealt saab alguse Lihula looduskaitseala välispiiri idaserv, kus on piiriks jätkuvalt kraaviperved. Erandiks on piirilõik, mis saab alguse kaitseala välispiiriks oleva kraavi ristumisel Lihula metuskond 188 (41103:002:0278) maaüksusega punktis koordinaatidega X: 6505314,449 Y: 499437,119. Sealt kulgeb Lihula looduskaitseala välispiir edasi mööda maaüksuste piire. Rootsioja (33403:001:0143) maaüksusel suundub kaitseala välispiir punktist koordinaatidega X: 6505054,956 Y: 499890,538 edasi mööda Rootsi jõe nimelise oja kallast (oja ise jääb samuti kaitsealale). Soku (41103:002:0330) maaüksusel ristub Rootsi jõgi kraaviga ja sealt (punktist koordinaatidega X: 6505050,105 Y: 499922,373) suundub kaitseala välispiir jälle edasi mööda kraavipervesid, sealjuures on kraavidevahelised otsapunktid ühendatud mõtteliste sirgetega. Erisus on Rootsioja maaüksuse idaserva lähistel. Seal ühendab kraaviotsa (punkt koordinaatidega X: 6504521,609 Y: 500394,721) ja sellest umbes 30 m kagus olevat kraaviserva (punkt koordinaatidega X: 6504499,340 Y: 500414,501) kujuteldav sirgjoon. Rootsioja maaüksuse kagunurgas ristub kaitseala välispiiriks olev kraav metsasihiga, misjärel kulgeb piir edasi (alates punktist koordinaatidega X: 6503872,043 Y: 500474,110) mööda metsasihtide servi. Sihtidevahelised otsapunktid on ühendatud mõtteliste sirgjoontega. Varba metuskond 216 (33401:001:0265) maaüksusel ristub kaitseala piiriks olev metsasiht Vanamõisa jõega ja sealt (punktist koordinaatidega X: 6503514,831 Y: 502353,654) suundub kaitseala välispiir mööda nimetatud jõekallas lõuna poole, kusjuures jõgi ise jääb samuti kaitsealale. Hansu-Jüri (33403:001:0207) maaüksusel suundub Lihula looduskaitseala välispiir mööda Vanamõisa jõega ristuvat kraaviperve pidi edelasse (alates punktist koordinaatidega X: 6502664,052 Y: 502746,293) ja jookseb siis taas mööda kraaviservasid, sealjuures on kraavidevahelise otsapunktid ühendatud mõtteliste sirgjoontega. Erisuseks on piirilõik Pökari (33403:001:0201) maaüksusel. Seal läheb kaitseala välispiir piirikraavi otsast punktist koordinaatidega X: 6501242,419 Y: 501092,150 mõttelise sirgena umbes 17 m edelas oleva kraavini (punkti koordinaatidega X: 6501236,792 Y: 501076,811) ja kulgeb siis jälle edasi mööda kraaviservi.

Kahe kraavi ristumiskohast Pökari maaüksuse lõunaservas saab alguse (punktist koordinaatidega X: 6499661,568 Y: 500727,134) Lihula looduskaitseala lõunapiir ning taas on kaitseala välispiiriks kraavid. Erandiks on piirilõik, mis algab kahe kraavi ristumiskohast punktist koordinaatidega X: 6499551,850 Y: 500469,231 ning suundub sealt teisel pool kraavi algava pinnasteeni. Edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda nimetatud teeserva, kusjuures tee ise jääb kaitsealast välja. Veski (33401:001:0064) maaüksuse loodenurgas ristub pinnastee kraaviga ja siis suundub Lihula looduskaitseala piir edasi (alates punktist koordinaatidega X: 6499074,384 Y: 499312,664) jälle mööda kraavipervesid. Kui kaitseala piiriks olev kraav Kangru (33401:001:0069) maaüksusel lõppeb, siis läheb kaitseala välispiir edasi mööda maaüksusel oleva põllu kõlvikupiiri (alates punktist koordinaatidega X: 6497845,660 Y: 497485,500). Jõudes sama maaüksuse lääneosas oleva pinnasteeni, kulgeb kaitseala piir edasi mööda selle serva (alates punktist koordinaatidega X: 6497693,877 Y: 497493,932), kusjuures tee ise jääb kaitsealast välja. Kui tee ristub Kadaka (41102:002:0270) maaüksuse kirdepiiriga, kulgeb Lihula looduskaitseala välispiir edasi mööda maaüksuste välispiire (punktist koordinaatidega X: 6497366,091 Y: 497250,966).

Sookatse (33401:001:0132) maaüksuse lõunanurgast saab alguse Lihula looduskaitseala läänepiir. Umbes 10 m kaugusel maaüksuse lõunapoolseimast nurgast algab põlluäärne kuivenduskraav ja edasi (punktist koordinaatidega X: 6498458,760 Y: 493528,140) suundub

kaitseala välispiir mööda selle kraaviservasid. Erandiks on piirilõik kraaviotste koordinaatidega X: 6498980,680 Y: 493674,640 ja X: 6500090,245 Y: 492362,809 vahel, kus looduskaitseala piiriks on Riisa kraavi kallas (kraav ise jääb selles lõigus samuti kaitsealale). Nimetatud erand on välja toodud, kuna erinevalt teistest kraavides on Riisa kraav põhikaardil pindalaline objekt. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud kraavi kallast mitte kraavi keskteljest 1 m laiuse puhvri serva.

Erandiks on ka piirilõik kraaviotste koordinaatidega X: 6501923,808 Y: 491364,976 ja X: 6502136,484 Y: 491855,689 vahel, kus looduskaitseala piiriks on Riisa oja kallas (oja ise jääb selles lõigus samuti kaitsealale). Teine erand on Viha (41101:004:0500) maaüksuse kirdepiiril, seal on kahe kraavi vahel (punktist koordinaatidega X: 6503617,006 Y: 492351,258 kuni punktini koordinaatidega X: 6503490,344 Y: 492534,466) kaitseala piiriks maaüksuse välispiir. Samuti erandlik piirilõik, mis saab alguse Lihula metskond 1 maaüksuse loodeosas olevast kraavist. Kraavi lõpust (punktist koordinaatidega X: 6503527,428 Y: 492560,163) suundub kaitseala piir mõttelise sirgena umbes 33 m kirdes oleva kraavi nurgapunkti (koordinaatidega X: 6503555,778 Y: 492577,670). Lisaks on erandiks piirilõik kahe kraaviotsa koordinaatidega X: 6505253,003 Y: 494278,556 ja X: 6505726,049 Y: 494217,547 vahel, kus looduskaitseala piiriks on metsasiht. Sealjuures on viimati mainitud punkt ühendatud umbes 7 m kaugusel kraavi servas oleva punktiga koordinaatidega X: 6505725,923 Y: 494211,282 mõttelise sirgjoonega. Metsasiht on selles lõigus arvatud kaitsealale, kuna see piirneb Lihula looduskaitsealale jääva siirdesooga. Sihi avatuna hoidmine ja puude eemaldamine raskete metsamajandamismasinatega võib kahjustada siirdesoo veerežiimi. Seetõttu on oluline, et kaitseala valitseja saaks sihi majandamist kontrollida ja vajaduse korral seada lisatingimusi (nt lubada raiet vaid külmunud pinnasega). Kui kaitseala välispiiriks olev kraav ristub Põhjala (41102:002:0065) maaüksuse läänepiiriga (punktist koordinaatidega X: 6506400,021 Y: 494122,056), suundub looduskaitseala piir edasi mööda maaüksuse piiri. Sama maaüksuse loodenurgast suundub Lihula looduskaitseala piir mõttelise sirgena 1 m kaugusel oleva kraavi serva (punkti koordinaatidega X: 6506589,733 Y: 493947,361), kust saab alguse kaitseala põhjapiir.

Lihula sihtkaitsevööndi (6382,4 ha) välispiir kattub looduskaitseala välispiiriga. Sinna on hõlmatud Lihula soostik ja selle ümber asuvad väärtuslikud niisked metsakooslused. **Kulli sihtkaitsevöönd** (273,9 ha) asub kompaktse vööndina Lihula looduskaitseala lõunaosas ja on ümbritsetud Lihula sihtkaitsevööndiga. Vöönd on piiritletud nii, et sellesse oleks hõlmatud Kulli sihtkaitsevööndi keskseks väärtuseks oleva kaljukotka jaoks tundlik ala. Kuivõrd piirkonnas on sobivaid looduslikke orientiire vähe, on seal valdavalt piiritlemise alusena kasutatud metsasihte ühendavaid mõttelisi sirgjooni. Kulli sihtkaitsevööndi piir algab Lihula raba lõunaosas olevast punktist koordinaatidega X: 6501210,359 Y: 495755,935 ja suundub sealt mõttelise sirgjoonena umbes 2,1 km kaugusel oleva metsasihi otsapunkti koordinaatidega X: 6500517,247 Y: 497715,267. Sealt kulgeb vööndipiir taas kujuteldava joonena umbes 809 m kaugusel oleva sihi nurgapunkti koordinaatidega X: 6500200,780 Y: 498460,260. Seejärel pöörab sihtkaitsevööndi piir edela poole ja suundub kujuteldavate sirgjoontena (läbides punktis koordinaatidega X: 6499962,140 Y: 497984,790 olevat metsasihi otsapunkti) Kulli (41102:002:0088) maaüksuse lõunaosas oleva metsasihini (punkti koordinaatidega X: 6499529,775 Y: 496744,379). Edasi jookseb vööndipiir mööda nimetatud sihi serva, kusjuures siht ise jääb Lihula sihtkaitsevööndisse. Metsasihi lõpust kulgeb sihtkaitsevööndi piir kujuteldavate sirgetena põhja poole (läbides metsasihtide otsapunkte koordinaatidega X: 6499418,990 Y: 496307,560 ja X: 6499953,349 Y: 495648,182) kuni jõuab jälle Lihula raba servas olevasse punkti koordinaatidega X: 6501210,359 Y: 495755,935.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal olevaid loodusväärtusi (eksperdid on nimetatud peatükis 2.2). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala jätkuv kaitsmine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Maavarade kaevandamise, metsamajanduse ja jahindusega seotud ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud kahte sihtkaitsevööndisse.

Kaitseala seniste piiride osaliseks muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse eelnõukohase määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 11. aprilli 2005. aasta määrus nr 72 „Lihula maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

Kaitsealal ei ole reguleeritud veealal sõitmist, sest kaitsealal puuduvad selleks sobivad suuremad veekogud. Seetõttu ei ole kaitsealal reguleeritud ka lautri või paadisilla püstitamist või laiendamist. Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud kaitsealal puuduvad ning kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru.

2.5.2. Sihtkaitsevöönd

2.5.2.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit: Kulli ja Lihula sihtkaitsevöönd.

Kulli sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaljukotka pesitsusala ja kaitsealuste liikide elupaikade kaitse ning metsa- ja sookoosluste soodsa seisundi säilitamine. Selle sihtkaitsevööndi keskseks väärtuseks on kaljukotkas ja tema elupaigaks olevad looduslikud metsakooslused. Neid metsi asustavad ka valgeselg- ja väike-kirjurähnid ning paljud teised linnuliigid (näiteks händkakk, laanepüü, herilaseviu ja musträhn). Samuti on see piirkond kvaliteetne kasvuala kaitsealustele taimeliikidele. Lisaks kaunile kuldkingale, kuninga-kuuskjalale ja eesti soojumikale leidub alal veel mitu teist kaitsealust taimeliiki (näiteks võõthuulsõrmkäpp, suur käopõll, siberi võhumõök, harilik porss ja kahkjaspunane-sõrmkäpp). Vöönd hõlmab mitmekesiseid ja mosaiikset paiknevaid väga kõrge esinduslikkuse ja looduskaitse väärtusega soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsi (91D0*). Lisaks asuvad seal veel kujunevad vanad laialehised metsad (9020*). Kulli sihtkaitsevööndisse ulatub kitsa ribana ka väga kõrge looduskaitse väärtusega Lihula raba lõunaserv.

Lihula sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuste liikide elupaikade kaitse ning metsa- ja sookoosluste soodsa seisundi säilitamine ning rändlindude peatuspaikade kaitse. Väga kõrge loodusväärtusega Lihula raba on kaitseala üks kõige olulisemaid väärtusi. Tegemist on Lääne-Eesti noorimate rabade hulka kuuluva platoorabaga, mistõttu ei leidu seal veel kuigi palju rabalaukaid (T. Talvi (toimetaja), 1998. „Läänemaa loodus”). Raba on säilinud kompaktsena ja suhteliselt puutumatusena ning seal on küllaltki vähe toimivaid kraave. Seetõttu on Lihula raba elustik suhteliselt rikkalik. See on üks kurvitsarohkeimaid rabakooslusi Eestis ja sealne linnurohkus on püsinud läbi aastate küllaltki stabiilsena. Seetõttu on Lihula raba ka kvaliteetne lindude rändepeatusalaga. Teine oluline sooskooslus Lihula sihtkaitsevööndis on Kiive madal soo. Kiive madal soo on veel lähiajaloo olnud üks Eesti linnurikkaimaid madal soid. Kahjuks on soo kunagine kuivendamine märgatavalt suurendanud ala pilliroo (*Phragmites australis*) ja porsaga (*Myrica gale*) katvust, mistõttu on halvenenud seal elutsevate avamaalindude elutingimused. Samal põhjusel on suhteliselt kehvas seisus Lihula rabast idapool asuv Ämmu soo, millest on lagedana säilinud veel ainult selle lõunaosas asuv madal soo. Soo põhjaosa on suhteliselt puine, ilmselt algsest madal soost kujunenud sekundaarne siirdesoo („Madalsoode ja rabade haudelinnustik”, 2016. aasta aruanne). Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavaga (2016–2025) on kavandatud kaitseala sookoosluste veerežiimi taastamistõid, mistõttu võib eeldada, et tulevikus rikutud veerežiimiga koosluste seisund paraneb ja muutub oluliselt looduslikumaks. Seeläbi muutub tõenäoliselt ka nendes soodes elutsevate lindude arvukus ja koosseis (põõsastikega seotud liigid asenduvad avamaaliikidega).

Vööndisse jäävad ka Lihula soostikku ümbritsevad märjad looduslikud metsakooslused (9080* ja 91D0*). Vähem, kuid siiski arvestataval määral leidub seal ka võsastuvaid-metsastuvaid või juba loodusemetsaks muutunud endisi puisniite, mis on juba muutunud või veel kujunemas elupaigatüübiks vanad laialehised metsad (9020*). Valdav osa metsaelupaikadest on kõrge looduskaitse väärtusega, mõnevõrra vähem on arvestatava väärtusega metsi. Lisaks leidub

Lihula sihtkaitsevööndis mõnel pool väga kõrge looduskaitse väärtusega metsakooslusi. Lihula sihtkaitsevööndi metsad on sobivad elupaigad rähniliistele, keda leidub mitmel pool üle terve sihtkaitsevööndi, kuid eriti rohkelt just vööndi põhjaosas olevates märgades lehtmetsades. Sihtkaitsevööndis asuvaid metsi on mitmel pool mõjutanud kuivendus. Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskavaga (2016–2025) on ette nähtud tegevused kuivendusmõju vähendamiseks, seega on tõenäoline, et nii nende tegevuste kui ka loodusliku arengu tagajärjel madalama looduskaitse väärtusega metsade väärtus aja jooksul tõuseb.

Lihula sihtkaitsevööndis asuvad kooslused on olulised kasvukohad mitmele kaitsealusele taimeliigile. Sealsetel madalsoodes ja looduslikel soistel niidulaikudel kasvavad nii eesti soojumikas kui ka kuninga-kuuskjalg. Vööndisse jäävatel endistel puisniitudel ja avatumates metsakooslustes on aga levinud kaunis kuldking. Haruldasematest taimeliikidest leidub Lihula sihtkaitsevööndis olevatel madalsoolaikudel veel kärbesõit ja täpelist sõrmkäppa. Nende taimede soodne seisund sõltub otseselt liikide kasvukohaks olevate sookoosluste heast käekäigust.

Kulli ja Lihula sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgiks olevatele lindudele on suurim ohutegur metsa majandamine ja kuivendamine, rähnide jaoks ka surnud puidu eemaldamine. Tundliku kaljukotka jaoks on oluline ohutegur ka pesitsusaegne häirimine. Alal kasvavaid taimeliike ohustab enim kuivendamine, kaunist kuldkinga ka metsamajandus. Looduslikke metsi ohustab samuti enim metsamajandus ja kuivendamine, viimane on peamine ohuallikas ka sookooslustele. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab neid tegevusi reguleerida ja tagada sealsete ökosüsteemide soodne seisund.

2.5.4.2. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Kulli sihtkaitsevööndis kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini (vt täpsemaid põhjendusi keelatud tegevuste alapunktist). Kaitsealal viibimiseks loetakse ka kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusi sihtkaitsevööndis. Sihtkaitsevööndis viibimise keeld ei laiene järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Selleks, et mitte kahjustada kaitsealal asuvaid kõrge väärtusega tallamistundlikke kooslusi, on suure kohapealse mõjuga telkimine ja lõkke tegemine lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Praegu külastuskorralduslikke rajatisi kaitsealal ei asu ning kehtiva Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskava (2016–2025) kohaselt ei ole lähitulevikus neid plaanis sinna ka rajada, kuid kaitsekord võimaldab vajaduse korral neid tulevikus rajada.

Kaitsealal on sõidukiga sõitmine lubatud teedel. Samuti on kaitsealal lubatud jalgrattaga sõitmine radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane

liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti. Kuivõrd kaitsealal on keelatud inimeste viibimine Kulli sihtkaitsevööndis 15. veebruarist 31. juulini, siis ei ole lubatud sellel ajal Kulli sihtkaitsevööndis ka sõidukiga ja jalgrattaga liiklemine. Erand kehtib järelevalve- ja päästetöödele, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusele ning kaitseala valitseja nõusolekul teostatavale teadustegevusele.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Praegu kaitsealal ettevalmistatud kohad puuduvad ning Lihula maastikukaitseala ja Lihula hoiuala kaitsekorralduskava (2016–2025) kohaselt pole neid lähiajal sinna plaanis ka rajada. Samas on mõistlik arvestada tulevikus tekkida võiva vajadusega ettevalmistatud kohtade järele ning asjaoluga, et saabuv bussitais külastajaid saaks korraga kaitsealale minna. Teisalt on Lihula looduskaitseala valdavas ulatuses tallamisõrn loodusmaastik, kus elutsevad ja peatuvad häirimistundlikud linnuliigid. Seetõttu on oluline, et kaitseala valitseja saaks vastavalt vajadusele reguleerida rahvaürituse toimumise aega ja/või suunata need vähem tallamis- ja häirimistundlikesse piirkondadesse. Seetõttu lubatakse väljaspool ettevalmistatud kohta ja ettevalmistatud kohas rohkem kui 50 osalejaga toimuvaid rahvaüritusi vaid kaitseala valitseja nõusolekul (§ 7 lõike 6 punkt 1).

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud Kulli sihtkaitsevööndis kaljukotka häirimatu pesitsemise tagamiseks 15. veebruarist 31. juulini. Lisaks on kogu kaitsealal keelatud linnujaht. Lihula soostik on oluline lindude pesitsusala ja seal koondub periooditi ohtralt rändlinde (peamiselt kurvitsalised ja partlased), seetõttu on tegemist rahvusvaheliselt tähtsa linnualaga (IBA). Linnujahiga kaasneb aga oluline negatiivne mõju kaitseala linnustikule. Peamine ohutegur on häirimine. Seda tekitab jahi käigus maastikul liikumine ja lasud, samuti linnukoerte kasutamine. Kaitseala üks eesmärk on tagada lisaks pesitsevatele lindudele soodsad puhkamis- ja toitumistingimused ka rändel peatuvatele linnukogumitele. Keskkonnaministri 28.05.2013 määruse nr 32 „Jahieeskiri“ kohaselt on linnujaht enamiku liikide puhul lubatud hilissuvest hilissügiseni. See aeg langeb aga kokku rändlindude sügisrände perioodiga. Sügisrändeaegsetes peatuspaikades rahu tagamine on rändlindude jaoks määrava tähtsusega, sest pesitsusaladelt talvitumisaladele jõudmine on lindude jaoks energiakulukas ning lindudel on vaja rändeteel aeg-ajalt energiavarusid täiendada, et elusatena talvitusaladele jõuda. Jahipiirkondades, kuhu Lihula looduskaitseala jääb, on väljaspool kaitseala piisavalt jahipidamiseks sobilikke alasid, kus looduskaitsepiiranguid jahile, sh linnujahile, ei ole. Linnujahi pidamine näiteks nendel aladel olevatel põldudel on otstarbekam ka seetõttu, et tegevus aitab seal ohjata põllukultuuride kahjustamist. Linnujahi pidamine rahvusvahelisel linnualal takistaks otseselt ja oluliselt ka ala rahvusvahelise kaitsekohustuse täitmist.

Kaitsealal on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Nende tegevuste hulka kuulub näiteks kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade valgustingimuste parandamine, sh puittaimestikust puhastamine. Samuti võib kaitseala valitseja lubada koosluste kujundamist vastavalt kaitse-eesmärgile. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks. Kaitsealal

on mitmel pool levinud pärandkoosluste asemele tekkinud sekundaarsed metsakooslused. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse-eesmärkidest võib seal välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et anda valgust vanadele puudele ning tamme järelkasvule. Need tegevused on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning nende tegemist saab kaitseala valitseja vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud ka olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisaja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lg 1 tähenduses (maaparandusseaduse § 3 lg 1). Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd lubatakse juhul, kui see ei avalda ulatuslikku negatiivset mõju ala loodusväärtustele ja see on vajalik, kui maaparandussüsteemi hooldamata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala piiri asuvatele aladele. Kaitseala valitsejale selles küsimuses kaalutusõiguse andmise eesmärk on leida kompromiss maaparandussüsteemi toimimise ja loodusväärtuste kaitse vahel. Hoiutööde lubamisel hindab Keskkonnaamet kaitseala valitsejana ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas selle tegemata jätmise tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Maaparandussüsteemide hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja suuremate voolutakistuse eemaldamine. Kui eemaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid ja prügi või niidetakse rohttaimestikku, ei ole vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Lisaks on kaitse-eeskirjaga lubatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta maaparandussüsteemi eesvoolult voolutakistuste eemaldamine. See erand annab võimaluse operatiivselt eesvoolul eemaldada lihtsamaid voolutakistusi, sealhulgas kobraste poolt tekitatud takistusi, ilma valitseja nõusolekut küsimata. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestataks ala kaitse-eesmärki ega kahjustataks loodusväärtusi. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ning seal tuleb tegevuste elluviimisel lähtuda olemasolevate rajatiste hooldustööde punktist.

Loodusliku veerežiimi taastamise all peetakse eelkõige silmas sookooslustes endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega (nt Kiive madaloo ja Ämmu soo veerežiimi taastamine). Sarnaselt kaitse-eesmärkidest lähtuvale koosluste kujundamisele on ka loodusliku veerežiimi taastamine vajalik (liigniiskete) koosluste seisundi parandamiseks ja kaitseala valitseja saab tegevust vastavalt vajadusele suunata.

Peale eeltoodu võib kaitseala valitseja lubada kaitseala tarbeks rajatiste püstitamist, kusjuures rajatise püstitamisel kalda ehituskeeluvööndisse ei laiene rajatisele kalda ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Samuti on kaitseala valitseja nõusolekul võimalik püstitada tee ja tehnovõrgu rajatise kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks. Ehituskeeluvööndi osas erisuse tegemist võimaldab looduskaitseaduse § 38 lõige 7. Kaitsealale ja selle serva jääb mitu ehituskeeluvööndiga vooluveekogu, mille vahetusse lähedusse võib osutada vajalikuks kaitseala tarbeks (nt külastuskorralduslikul eesmärgil) mõne rajatise (nt infotahvel) paigaldamine, seetõttu eeskirjaga seda lubatakse. Enamasti ongi kaitseala tarbeks vajalik rajada loodushariduslikke eesmarke täitvaid ja/või külastajaid suunavaid infotahvleid. Valdav osa kaitsealast on kaetud loodusdirektiivi soo- ja metsaelupaikadega. Neile elupaikadele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Kooslusele ehitamine killustab selle ja hävitab ehitise alla jääva koosluse osa. Seetõttu lubab kaitseala valitseja püstitada vaid rajatise, mis on kaitsealale vajalikud, ja tee ja tehnovõrgu rajatise, mis on vajalikud kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks, ning mille püstitamine ei kahjusta kaitseala

kaitse-eesmärke. Muul eesmärgil ehitiste püstitamist ei lubata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Olemasolevateks rajatisteks on kaitsealal näiteks pinnasteed, samuti vajavad hooldust kaitseala tarbeks paigaldatud rajatised. Lubatakse vaid olemasolevate rajatiste hooldustöid, kuna hooned kaitsealal puuduvad. Kuna uusi hooned ei lubata ka püstitada, siis ei ole põhjendatud ka nende hooldustööd.

Kaitseala valitseja nõusolekul on poollooduslike koosluste esinemisaladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik heina niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ning harvendamine. Nende tegevuste nõuetekohane täitmine, sealhulgas niitmise järel niite ära koristamine, tagab kaitse-eesmärgiks olevate loodusväärtuste säilimise. Moodustatava kaitseala kaitse-eesmärgiks on elupaigatüüp, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), mida alal on inventeeritud 2,2 ha (2016. aasta inventuuri kohaselt C esinduslikkusega) ning 2020. novembrikuu seisuga ei ole seda niitu taastatud ega ka hooldatud, kuid 2021. aastal on plaanis antud niit pakkuda rendile võtmiseks – taastamiseks ja hooldamiseks.

2.5.4.3. Keelatud tegevused

Kaitsealal on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirjas reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Keelatud on inimeste viibimine Kulli sihtkaitsevööndis seal elutseva kaljukotka pesitsusperioodil 15. veebruarist 31. juulini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemisega ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Kaljukotkast peetakse Eesti inimpeglikuimaks kotkaliigiks. Seda tõendab ka asjaolu, et kotkas valib pesapaiga üldjuhul inimasustusest ja teedest võimalikult kaugele. Kaljukotka pesitsusperiood algab veebruaris ja lõpeb poegade eemaldumisega pesapaiga vahetust lähedusest juuli lõpus. Kõige häirimistundlikumad perioodid on pesitsuse algaasid: munemine ja haudumine. Siis piisab ühest ettevaatamatust käigust pesa lähedusse, et pesitsus nurjata. Häirimise suhtes tundlik periood kestab 15. veebruarist 31. juulini, sellel ajavahemikul peab hoiduma nii majandustegevusest kui ka inimeste viibimisest pesitsuselupaigas (Kaljukotka (*Aquila chrysaetos*) kaitse tegevuskava, 2018).

2.5.5. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lisasöötä

jahiulukeid, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, seada projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Kuna kogu kaitseala on määratud sihtkaitsevöönditeks, saab kaaluda ainult kaitse-eesmärgi täitmiseks vajalike ehitusalaste arendustegevuste lubamist.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 9. septembrist 4. oktoobrini 2019. a Keskkonnaameti Pärnu kontoris, Keskkonnaameti Penijõe kontoris, Lääneranna vallavalitsuses ja veebilehel. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu toimumise aja kohta ilmus üleriigilise levikuga ajalehes Postimees 2. septembril 2019. a ja kohalikus ajalehes Pärnu Postimees 4. septembril 2019. a. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 9. septembril 2019. a. LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku kohta Lääneranna vallavalitsusele, Keskkonnainspektsioonile, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Lihula jahiseltsile, Lõpe jahiseltsile ja 28 maaomanikule. 1. oktoobril 2019. a avaldati Ametlikes Teadaannetes maaomanike otsimise teade, kellelt ei tulnud kirja kättesaamise kinnitust. Kaitseala avalikustamise koosolek toimus 22. oktoobril 2019. a ja sellel osales 11 inimest.

Kirjas oli märkus, et juhul kui Keskkonnaametile ei ole 30 päeva jooksul vastatud, siis loetakse, et adressaat on kaitse-eeskirja eelnõuga nõus. Kirjale oli lisatud kaitse-eeskirja määruse eelnõu. Kokku tuli 5 vastust, alljärgnevalt esitatakse ettepanekud ja Keskkonnaameti vastused neile tabelis 1.

Tabel 1. Maaomanike jt huvigruppide arvamused ja ettepanekud kaitse-eeskirja eelnõu tutvustamisel.

Ettepaneku tegija	Ettepaneku sisu	Tulemus
<p>Katastriüksuste 33401:001:0132 ja 33401:001:0076 omaniku esindaja</p>	<p>* Ei nõustu katastriüksuste 33401:001:0132 ja 33401:001:0076 ühegi osa lisamisega planeeritavale looduskaitsealale, kuna see piirab oluliselt majandustegevust.</p> <p>* Katastriüksuste 33401:001:0132 (Kaarli) ja 33401:001:0076 (Metssea) vahel jookseb maaparanduskraav, kuhu jookseb kokku kogu Kaarli katastriüksuse kuivenduskraavide süsteem. Kogu majandustegevuse piiramine antud alal ei ole põhjendatud.</p> <p>* Ettepanek vaadata ja arvestada looduskaitsealade mõjusid ka neile kinnistutele, mis planeeritud looduskaitse tegevuste ja looduskaitse poolte keelatud tegevuste tõttu saavad mõjutatud ka väljaspool looduskaitseala. Kompensatsioonid ei hõlma neid alasid ja ei arvesta tekkivad kahjusid kinnistutele, mis antud muudatuste tõttu võivad mõjutatud olla.</p> <p>* Avalikustamisel tuli välja, et põhiprobleemiks kraavide kaitse alla arvamise on see, et kaob võimalus kopratammide eemaldamisega eesvoolult.</p>	<p>* Lihula looduskaitseala üheks eesmärgiks on kaitsta veerežiimi suhtes tundlikke metsa- ja sookooslusi ning parandada nende seisundit. Kuna maaparandussüsteemide hooldamine avaldab negatiivset mõju kaitseala kaitse-eesmärkidele on vajalik koosluste ja liikide kaitse ning soodsa seisundi tagamiseks piirikraavide arvamine kaitseala koosseisu tervikuna (kehtiva piiri kohaselt kulgeb piir kraavi keskelt) ja veerežiimi mõjutavate hooldustööde reguleerimine. Keskkonnaamet selgitas, et katastriüksusest 33401:001:0132 arvatakse kaitseala koosseisu seal kulgev Riisa kraav ja katastriüksusest 33401:001:0076 arvatakse kaitseala koosseisu Soku kraav. Kraavide kaitse alla võtmisega ei piirata katastriüksuste ülejäänud osadel majandustegevust.</p> <p>* Keskkonnaamet kontrollib ja hindab iga kaitseala piiri loomise juures kaitsealalt väljapoole jäävatele kinnistutele mõjuvaid tegureid. Sellest tulenevalt on jäetud võimalus kaitseala valitseja nõusolekul kraavidel hooldustöid teostada.</p> <p>* Keskkonnaamet muutis lubatud tegevusi, edaspidi on lubatud maaparandussüsteemi eesvoolult ka voolutakistuste eemaldamine ilma nõusolekuta.</p>

<p>IRI Investments Estonia OÜ (katastriüksuse 43001:001:0229 omanik)</p>	<p>* Muuta piirikirjeldust selliselt, et katastriüksus 43001:001:0229 (Vihametsa) kinnistu, metsaeraldis nr 8 jääks kaitsealalt välja.</p> <p>* Katastriüksusel 43001:001:0229, metsaeraldisel nr 8, puuduvad Natura elupaigatüüpide kriteeriumitele vastavad metsakooslused. Alal on ka tugev kuivenduste mõju. Seega ei ole ka võimalik raiete käigus metsakoosluste seisundit halvendada või kooslust sootuks hävitada, kuna seal ei olegi metsakoosluseid. Soovitakse metsaelupaikade inventuuride andmeid antud ala kohta.</p> <p>* Eelnõu seletuskirja järgi on kaitsealal peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Ei suudetud tuvastada määruse eelnõust eri rangusega võõndeid ja sooviti selgitust miks tehakse ala sihtkaitsevööndiks, mitte piiranguvööndiks või hoiualaks.</p>	<p>* Keskkonnaamet on seisukohal, et metsaeraldisel nr 8 arvamine kaitseala sihtkaitsevööndisse on vajalik, kuna nimetatud metsaeraldisega piirnevatel eraldistel on inventeeritud mitmed Lihula looduskaitseala kaitse-eesmärgiks seatud Natura metsaelupaigatüübid, lisaks on inventeeritud antud katastriüksusel mitmed kaitsealused liigid, mis on ka kaitseala kaitse-eesmärkideks.</p> <p>* Metsaeraldisel nr 8 kasvav metsakooslus ei kvalifitseeru küll suures osas Natura metsaelupaigatüübiks, kuid antud metsakooslus on väärtuslik toitumis- ja pesitsuspaik mitmetele kaitsealustele ja kaitse-eesmärgiks seatud liikidele, eelkõige väikekirjurähnile. Nimetatud metsaeraldisel kaitseala sihtkaitsevööndisse arvamisega kaitstakse alale jäävate kaitsealuste liikide elupaiku ning puhveralana ka kõrval inventeeritud Natura metsaelupaigatüüpe.</p> <p>* Keskkonnaamet saatis kirja, kus selgitas piiranguvööndi, hoiuala ja sihtkaitsevööndi piirangute erinevusi ja selle seoseid moodustatava Lihula looduskaitsealaga.</p>
<p>Lääneranna vallavalitsus</p>	<p>* Tehti ettepanek, lähtuda Lihula looduskaitseala välispiiri määramisel ja kirjeldamisel põhimõttest, et kaitseala piir kulgeks kraavi olemasolul piki kraavi kaitseala poolset serva või äärmisel juhul piki kinnistu piiri, mis mitme kraavi puhul jookseb keset kraavi.</p> <p>* Seletuskirja lk 26 kohaselt on maaparandussüsteemide hooldustöödeks vajalik kaitseala valitseja nõusolek. See tähendab, et näiteks Riisa kraavi ja sinna suubuvate maaparandussüsteemi kraavide otste puhastamiseks ja põlluäärse võsa niitmiseks peab</p>	<p>* Keskkonnaamet selgitas, et Lihula looduskaitseala üheks eesmärgiks on kaitsta veerežiimi suhtes tundlikke metsa- ja sookooslusi ning parandada nende seisundit. Kuna maaparandussüsteemide hooldamine avaldab negatiivset mõju kaitseala kaitse-eesmärkidele on vajalik koosluste ja liikide kaitse ja soodsa seisundi tagamiseks piirikraavide arvamine kaitseala koosseisu ja veerežiimi mõjutavate hooldustööde reguleerimine.</p> <p>* Kaitse-eeskirja lisati punkt, et kaitsealal on maaparandussüsteemi eesvoolult voolutakistuste eemaldamine lubatud.</p>

	olema kaitseala valitseja luba. Tegelikult ei puuduta põllul toimuv kaitseala veerežiimi. Kaitseala laiendamine põllumajandusmaale erakinnistutele ei ole põhjendatud, kuna põldude ja maaparandussüsteemide hooldamine ei mõjuta kaitseala kaitse-eesmärke.	
Karo Mets OÜ esindaja (katastriüksuse 41101:004:0006 omanik)	Sooviti selgitust, kui suures osas jääb katastriüksus 41101:004:0006 Lihula looduskaitseala koosseisu.	Keskkonnaamet selgitas, et antud katastriüksus jääb Lihula looduskaitseala koosseisu 0,007 ha ulatuses. Mis tuleb kraavi kaitse alla lisamisega.
Keskkonnainspektion	Kaitse-eeskirjas § 7 lõige 3 punkt 3 on sisuliselt loodud võimalus piiramatuks sõidukite kasutamiseks kogu kaitsealal. Tehti ettepanek õigusselguse tagamiseks lisada konkreetsed erisused kaitse-eeskirja § 7 lõige 3 punkt 3 toodud erandite hulka.	Keskkonnaamet selgitas, et on arvestanud võimaliku riskiga § 7 lõige 3 punkt 3 pahatahtlike inimeste poolt kuritarvitamisega. Kuid eeldame, et inimesed on seaduskuulekad ja mõistlikud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktile 189 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Lihula loodusala, mis hõlmab Lihula looduskaitseala (ja Lihula hoiuala). Seetõttu tuleb Lihula looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Lihula loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile nr 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008 lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Lihula looduskaitsealal on olulisteks kaitse-eesmärkideks mitmete linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Lihula loodusala kaitse-eesmärkide hulka kaunis kuldking (*Cyripedium calceolus*), eesti soojumikas (*Saussurea alpina* ssp. *esthonica*) ja elupaigatüüp, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*) ning eemaldada kaitse-eesmärkide hulgast elupaigatüübid aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (7210*) ning lammi-lodumetsad (91E0*). Lisaks tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Tuhu-Kesu linnuala kaitse-eesmärkide hulka väikepistrik (*Falco columbarius*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*) ja sookurg (*Grus grus*) ning eemaldada kaitse-eesmärkide hulgast sinikael-part (*Anas*

platyrhynchos). Peale eeltoodu tehakse pärast määruse jõustumist Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Lihula loodusala ja Tuhu-Kesu linnuala piire.

Lihula loodusala piiride korrigeerimisel muutub loodusala piir kahel maaüksusel: Lihula metskond 1 (41102:002:0130) maaüksusel loodusala osakaal suureneb ja Põkari (33403:001:0201) maaüksusel, kus elupaigatüüpe ei esine, loodusala osakaal väheneb.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Tsoneeringu muudatused tagavad alale jäävate ökosüsteemide parema toimimise ja elupaikade seisundi paranemise. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2030 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (KOM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Lihula looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kuna varasem Lihula piiranguvööndisse jääv ala arvatakse sihtkaitsevööndisse (kokku 6098,6 ha), laekub maamaksu Lääneranna vallale vähem ligikaudu 5159,7 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Pärast Lihula looduskaitseala kaitse-eeskirja kehtestamist on kaitsealal umbes 86 ha eraomandis olevaid kinnisasju, mille sihtotstarbelist kasutamist kaitsekord oluliselt

piirab. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Lääneranna vallas 2018. aastal 1899,93 ha maatulundusmaaga 229 tehingut kogusummas 5 775 938 eurot. Seega oli nende tehingute põhjal ühe hektari müügihind keskmiselt 3040 eurot. Seega täiendava omandamiskohustusega 86 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind umbes 261 440 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel. Arvestades seni esitatud maade omandamise taotluste hulka, on huvi maade riigile müümise vastu eeldatavalt tagasihoidlik ja määruse jõustumine ei avalda olulist mõju juba võetud kohustustele. Vajalike vahendite lisataotlust menetletakse üldises korras riigieelarve koostamise protsessis kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga ja arvestades eelarvelisi võimalusi.

Moodustatava kaitseala kaitse-eesmärgiks on elupaigatüüp liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), mida alal on inventeeritud 2,2 ha (2016. aasta inventuuri kohaselt C esinduslikkusega) ning 2020. novembrikuu seisuga ei ole seda niitu taastatud ega ka hooldatud, kuid 2021. aastal on plaanis antud niit pakkuda rendile võtmiseks – taastamiseks ja hooldamiseks.

Kaitstaval loodusobjektil on võimalik taotleda toetust poolloodusliku koosluse hooldamiseks, mida rahastatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 65 lõikes 1 nimetatud Eesti maaelu arengukava 2014–2020 kohaselt Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD). Arengukava järgi on kogu perioodi poollooduslike koosluste hooldamise toetuse eelarveks kavandatud 40 miljonit eurot. Kaitsealal on karjatamist või niitmist vajavaid poollooduslikke kooslusi 2,2 ha, seal hulgas võib tulevikus (nt uue inventuuri järgselt) antud pindala suurenda. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 85 kuni 250 eurot hektari kohta aastas, puisniitude puhul 450 eurot hektari kohta aastas. Taastamist vajavaid kaitse-eesmärgiks olevaid poollooduslikke kooslusi seni määratud ei ole, kuid 2,2 ha suuruse liigirikka niidu lubjavaesel mullal (6270*) taastamisega võib riigile täiendav hooldamiskulu olla vahemikus 187-550 eurot aastas.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamisega arvatakse Lihula piiranguvööndist Lihula ja Kulli sihtkaitsevööndisse 1870,8 ha riigimetsamaad, sellest 870,8 ha on küps või valmiv mets. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb Pärnu maakonnas majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 124 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 10 798 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsedel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Eramaadel saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa piiranguvööndist 65,8 ha ja seni kaitseta metsa 0,5 ha sihtkaitsevööndisse, seega on saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal 4146 eurot aastas.

Natura 2000 alal asuvale erametsamaale on õigus taotleda toetust, mida makstakse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest. Toetuse eesmärk on kompenseerida maaomanikele osaliselt looduse kaitsmise tõttu

saamata jäävat tulu. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 22. aprilli 2015. a määrusega nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus“, mille kohaselt on toetuse määr sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Lihula looduskaitseala kaitse-eeskirja kinnitamisega suureneb erametsa pind sihtkaitsevööndis 66,3 ha. Sellest 65,8 ha oli varem piiranguvööndis ning 0,5 ha väljaspool kaitstavat ala. Erametsaomanikud saavad Natura 2000 erametsatoetust taotlema maksimaalselt 66,3 ha kohta ja 7238 eurot aastas. Võrreldes varasemaga võib toetussumma aastas suurendada maksimaalselt 3350 euro võrra.

SMI 2020 aruande järgi on keskmine metsa tagavara 203 tm/ha. See on üldistatud keskmine, kuna Lihula kaitsealale jäävad valdavalt sooserva metsad, on tagavara keskmisest madalam. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud eespool). Sama uuringu järgi on ühe m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal ~30%, riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel otsesest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt ~4 miljonit eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 8,1 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 50 tuhande euro ulatuses ning lisandväärtus ca 102 tuhat eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata maksutuluid ca 13,7 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 28 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ~2,6 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetakse koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

Ökosüsteemide hüvedest on Lihula MKA väga oluline kliimaregulatsiooni seisukohalt ehk mullasüsinikuvaru ja maapealsesse biomassi seotud süsiniku varu osas. ELME projekti raamest koostatud süsinikuvaru kaardikihtide alusel on ala erinevate koosluste hinnanguline summaarne süsinikuvaru 22,3 milj/tonni. Looduse hüvede väärtuse hinnastamisel laialdaselt kasutatava süsinikukaubanduse süsteemi (ETS – Emissions Trading System) hetkehinda (16.02.22 88 eurot/t) arvestades oleks see rahalises vääringus üle miljardi euro. Lihula looduskaitseala on seejuures süsiniku siduja pikaajaliselt – hinnanguliselt seotakse ainult turbasse tuhandeteks aastateks 0,2–0,3 t süsinikku ha kohta aastas, Lihula kaitseala soomuldade pindala (5173 ha) arvestades seotakse süsinikku vähemalt 1000–1500 t/a, kuid eeldusel, et ala säilib looduslikuna ja seda ei majandata. Seega on ala looduslikus seisundis märgalana ehk olulise süsiniku sidujana säilitamine väga oluline olukorras, kus riigil on kohustus kasvuhoonegaaside emissioone oluliselt vähendada ja süsiniku sidumist suurendama hakata. Seejuures on oluline rõhutada looduslike tingimuste säilitamise ja parandamise olulisust, mille tagab ainult sihtkaitsevööndi režiim. Potentsiaalne maakasutuse muutus (nt metsanduslik kuivendus) tooks kaasa lühiajalise süsinikusidumise kasvu puidus, aga summaarse süsinikuvaru kahanemise turba/mulla arvelt 1–3 t/ha aastas ja veel intensiivsema kuivenduse/turbavälja korral 4–6 t C ha/a kadu. Seega kokkuvõttes on otsesed majanduslike mõjud väheolulised, kuna on oluliselt väiksemad kui ökosüsteemide teenustest loodav väärtus kokku.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministerium kooskõlastas eelnõu märkuste arvestamisel. Ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks. Kooskõlastamisel esitatud märkused ja ettepanekud ning nendega arvestamine on esitatud käesoleva seletuskirja lisas.

Lihula maastikukaitseala kaitse-eeskirja seletuskirja lisa

<p>Maaeluministerium</p>	<p>Maaparandussüsteemi hooldamine on vaid üks maaparandussüsteemi hoiutööde alaliik, paluti eelnõu ja seletuskirja terminite kasutus maaparandusseaduse §45 ning §44 lõike 5 alusel kehtestatud õigusaktis sätestatud terminitega kooskõlla.</p> <p>Jääb ebaselgeks, miks on üks maaparandussüsteemi hooldustöö lubatud eelnõuga, teise tegevuse kohta on selgitused seletuskirjas.</p> <p>Paluti täpsustada seletuskirjas Natura 2000 erametsamaa toetuse maksmist selgitavat kirjeldust. Toetuse taotlejate prognoositav % ja sellega seoses prognoositav kulu ei ole põhjendatud, see võib sihtkaitsevööndis võrreldes</p>	<p>Arvestatud. Terminite kasutus viidud kooskõlla maaparandusseaduse §-ga 45 ja §44 lõike 5 alusel kehtestatud õigusaktiga.</p> <p>Selgitatud. Kaitse-eeskirjaga on lubatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta maaparandussüsteemi eesvoolult voolutakistuste eemaldamine. See erand annab võimaluse operatiivselt eesvoolul eemaldada lisaks lihtsamatele voolutakistustele ka kobraste poolt tekitatud takistusi, ilma valitseja nõusolekut küsimata. Üksikute langenud puude, kivide ja prügi eemaldamine maaparandussüsteemist ja rohu niitmine on sellised tegevused, mis kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist ei mõjuta. seetõttu kooskõlastamist ei vaja ja varasemate kokkulepete tulemusel Maaeluministeriumiga on toodud seletuskirjas.</p> <p>Arvestatud. Seletuskirja muudetud vastavalt märkustele.</p>
--------------------------	---	---

	<p>piiranguvööndiga suurenda.</p> <p>Analüüsida eelnõu mõju SA Erametsakeskus töökoormusele.</p>	<p>Piiranguvööndist 66 ha erametsamaa sihtkaitsevööndisse tsoneerimine Erametsakeskuse töökoormust oluliselt ei suurenda, toetusi taotleti ka piiranguvööndis.</p>
--	--	--